

Turczi Árpád

Lgy mondat
Édu kõnyve

Turczi Árpád

Egy mondat

Édu könyve

NAP KIADÓ
Dunaszerdahely
2003

A kötet megjelenését a Szlovák Köztársaság Kulturális
Minisztériuma (Pozsony — Bratislava) támogatta.

*két ember igazi találkozása
az egyesülés rendkívüliségében terem;
az élmény: felfedezés és szenvedély*

Mondat

a nyelvtanban a szokásos definíció szerint a gondolatnak szóban való kifejezése. (A M. definíciójáról egész irodalom van; magyarul v. ö. különösen Balogh P., Brassai, Lehr V. és Szinyei cikkeit a Magyar Nyelvőr 19., 20. és 21. kötetében.) Az ősember beszédében nem volt még különbség szó és M. között. Minden szó egy-egy teljes M. volt, egy-egy eseményt, egy-egy tapasztalatot közölt. Az ő-M. tehát a mai beszédnek igéjéhez állott legközelebb, s vannak máiglan M.-aink, melyek pusztán igéből állanak, s melyek valamely eseményt egy szóval fejeznek ki s nem szorulnak több szónak se hangos, sem gondolatbeli pótlására. Ha azt mondjuk p., hogy villámlik, semmiféle személyt vagy tárgyat nem nevezünk meg, hanem pusztán ige alakjában mondjuk ki észleletünket. Ezen ősrégi kifejezőmód többnyire olyan esetekben maradt fenn, melyekben a nép nem is tudta volna megnevezni a cselekvő személyt vagy tárgyat (személytelen igék). Rendszerint azonban többé v. kevésbé pontosan meg tudjuk ezt nevezni, úgy hogy a nyelvnek előbbrehaladott állapotában a M.-ok rendszeren két lényeges részből állanak: egyik az ige, mely magát az eseményt v. cselekvést fejezi ki, a másik valamely névszó, mely meghatározza az eseménynek okozóját, megnevezi a cselekvő személyt vagy okozóját, megnevezi a cselekvő személyt vagy tárgyat. E két M.-részt nevezzük állítmánynak és alánynak. E szerint minden M.-nak két szóból kellene állania, melyeknek egyike alany, másika állítmány; ilyenek p. ezek:

ember tervez; Itsen végez; eső esik; dolgozzunk mi.

Azonban sokszor előfordul az az eset, hogy a M. csak egy szóból áll, még pedig többnyire magából az állítmányból s az alanyt csak hozzá gondoljuk, p. esik, dolgozzunk. De sokkal közönségesebb az ellenkező esett, hogy t. i. a M. kettőnél több szóból áll. Sokszor ugyanis annyit állítunk az alanyról, hogy nem tudjuk mind egy szóba összefoglalni s ilyenkor magát az állítmányt több szóval kell kifejezni. Sokszor meg azt, amiről állítunk, nem nevezhetjük meg határozottan egyetlenegy szóval, ilyenkor tehát az alanynak kell több szóból állania. P. a gyarló ember | önhittségében merész dolgokat tervez. A teljes alany: a gyarló ember; a pusztá alany csak «ember» volna, az eléje tett melléknév azonban kiegészíti azt a képzetet, melyet itt az emberről akarunk kelteni. A teljes állítmány: önhittségében merész dolgokat tervez; a pusztá állítmány «tervez» volna, «önhittségében» és «merész dolgokat» az állítmánynak kiegészítő részei, sőt magukat a dolgokat megint a «merész» szó egészíti ki. A pusztá alanyból és pusztá állítmányból álló M.-ot pusztá M.-nak vagy tőmondatnak nevezik; amely M. pedig más részekkel ki van egészítve, az bővített M. Megkülönböztetünk továbbá egyfelől állító és tagadó, másfelől értesítő (jelentő vagy kívánó) és kérdő M.-okat. L. Igemód és Kérdés.

A M. lehet azonfelül egyszerű és összetett. Az utóbbiak alkotórészei ismét alárendeltek v. mellérendeltek. A mellérendeltnek mind a két tagja főmondat, a másik pedig a neki alárendelt mellékmondat. A mellék-M.-ok, a szerint

amint a fő M.-nak különböző részeit helyettesítik, lehetnek alanyi, tárgyi, határozó, jelző M.-ok. A fő- és mellék-M. sorrendjét tekintve, lehet a mellék-M. a fő-M.-ra nézve elő-M., utó-M. és közbevetett (közbeszúrt) M. Retorikai tekintetben kiváló figyelmet érdemel a kör-M. (l. o.).

Mondatfűzés

a nyelvtanban több mondatnak eggyé való összefűzése, összekapcsolás, más szóval az összetett mondatok szerkesztése. L. Mondat. V. ö. Simonyi Zs., A magyar kötőszók, egyúttal az összetett mondat elmélete (akadémiai pályamunka 3 kötetben, 1881–83).

Mondatrészek

a nyelvtanban, a mondatnak bizonyos szabályok szerint alakított, szerkesztett tagjai. A fő M.: az alany és az állítmány (l. Mondat). Ezeket kiegészítik a mellék-M. Az állítmányt kiegészítő mondatrész háromféle lehet: a) állítmánykiegészítő alanyeset, p. Mátyás «igazságos volt», Mátyás «király lett», Mátyás «király maradt; b) tárgy, melyet az alany cselekvése áthat, p. munkásaink «szénát kaszálnak», «hullatja levelét» az idő vén fája (Arany); c) határozó, mely a legkülönbözőbb körülmények meghatározására szolgálhat, p. «mennyebe vittek» angyalok (hely); «tétlenségben él», «henyéléssel tölti» a napot (állapot); «kérlek szépen» (mód); szellő «támad hűs hajnalra» (idő). Az alanyt kiegészítő mondatrész rendszeren jelző, azaz olyan szó, mely az alanynak egyik jelét, ismertető jegyét fejezi ki;

p. szegény ember szándékát «boldog isten» birja. Azonban jelzője nemcsak alanynak lehet, hanem minden névszónak, p. éppen az idézett mondat tárgyának, a szándéknak, jelzője «ember», sőt magának ennek a jelzőnek is van jelzője: szegény. V. ö. Simonyi, Mondattani vázlatok a Nyelvtud. Közlemények 25. kötetében.

Mondatszerkezet

(latin műszóval constructio), a nyelvtanban a mondat alakja, alakulása, p. cselekvő és szenvedő M. stb. L. Mondat, Mondattan.

Mondattan

(görög műszóval syntaxis), a nyelvtannak azon része, mely a szavaknak mondatokká való összefűzését, összeszerkesztését tűzi ki feladatává, illetőleg a mondatyszerkesztésnek elméletét és szabályait állapítja meg. A M.-t két fő részre oszthatni: az egyik az egyszerű, a másik az összetett mondatot tárgyalja. Az első résznek további fölosztása: a mondatfajokról szóló rész (l. Mondat), a mondatrészek tana, végre a szórend szabályai.

Én vagyok te, és te vagy én.

...az emberi lények egykor egyetlen oszthatatlan egységet képeztek, majd Zeusz ezt két részre osztotta, s a két rész örökösen keresi elvesztett másik felét.

Tulajdonképpen egyetlenegy szóval
elmondhatnám, leírhatnám neked, amit
mondani szeretnék, azon túl pedig,
mondandómat meg kellene indokolnom
még azelőtt, hogy a végszót
kimondanám, tennem kell ezt azért is,
mert egyszerűen nem leírható,
elmondható, és az ok-okozati
összefüggések viszonylatában át is kell
gondoljam az elmúlt időszakot,
mármint azt a parányi szeletét
életemnek, amelyet nélküled voltam
kénytelen élni, bár mindez
viszonylagos, hiszen nem zajlott
nélküled semmi, azaz, ami megtörtént
is, hiszem, hogy nem nélküled, annál is
inkább — és gondolom mindezt a
Májhegynek támaszkodva, nem a
lábánál, hanem úgy a közepénél, a
térdén ülve —, mivel ki kell adnom
magamból azt a sűrű, ingerszegény,
meg nem történtté nyilvánított,
látszólag átlagos hangulatoktól is
mentes lombosítást életfámnak,
amelyet te tettél dússá, szelíddé,
sokszínűvé, életvidámmá, egyszóval
tündökletessé varázsoltál,

megdöbbentően ízessé és egyszerűen
kiegyensúlyozottá formáltad; tehát
visszatérve a fentebb felsorakoztatott
érvekhez, ha úgy tetszik, magához az
említett indokhoz, tudnod kell, alig
harminchárom éve láttam meg a
napvilágot;

Anyám hidegben szült, s ez (nem) fáj
neki; mindezt miért is hangoztatom,
átérezted te is ugyanezt a jelenben,
így ez arra enged következtetni,
szülhettél volna engem te magad is,
bizonyára meg is tetted — hányszor
adtál már erről tanúbizonyságot —,
magam sem tudom, s most József
Attila magvas sorai jutnak eszembe,
tudom, neked is, ki is szenved, ha
szül a nő, és a páros kín enyhíthet-e
alázatot; visszatérve a harminchárom
évvel ezelőtti történetekhez, alig
háromnapos koromban hazavittetek,
egyenesen a karácsony kellős
közepébe, hogy érezzem a
testmeleget, amit te biztosítasz nekem
a mai napig is, van, hogy anyaként,
barátnőként, legfőbb, s egyetlen
bizalmasomként, testvérként,

szeretőként, lányomként,
nagyamamként, apámként, fiamként,
nagyapámként, egyszóval
mindenemként, levegőm, éltető
elemem, éntudatom vagy, s ha
visszapergetem valójában az események
forgatagának kicsengését és töltetét,
valóban melegem volt, sírtam is talán,
ezt viszont csak Anyám és te lennél
képes elmondani, azonban megkérlek
benneteket, ne tegyétek, így szép
mindez, hogy titokzatos; nos, az ezt
követő, alig öt-hat esztendő szinte
rövidebb volt, mint maga az első három
nap, de emlékszel, ugye, mikor az
óvodába hordtál, kézenfogva
bandukoltunk, komótosan,
rácsodálkozva a zsenge tavaszi napok
és a sárgával töltött őszi
bársonyleveleire, mindig azt juttattad
eszembe, legyenek jó, s ezt nem úgy
tetted, mint ahogy ezt sok anya teszi,
nekem ez magvasabb töltettel
rendelkező intés volt, s tudtad, jó
leszek, anélkül is, hogy mondanád, mi
egyek voltunk tulajdonképpen, mindig;

***

mióta világ a világ, az ősidők kezdetétől, s
egyek leszünk az idők végezetéig, és
elárulom neked, vagy te adod a
tudtomra, fontos a belső békénk, a
megváltoztathatatlan nyugalunk, az
édesanya ölelésre görbülő keze ívének
csendje, az a megfellebbezhetetlen lelki
nyugalom, amely átsugárzik belőled
rád, belőlem rám, belőlünk egymásra,
azaz egy és oszthatatlan, legfeljebb
elemeire bontható, mint a sejtmag,
vagy a virág hajladozó szirma, de
semmiképp nem szétbontható;
bandukolásaink alkalmával a kezemet
szorítottad mindig, ha ismerőssel
találkoztunk, s nekem ekkor
köszönnöm illett volna, dacos voltam,
gyakorta felkiáltottam, nem köszönök,
hiába szorítod a kezem, nagyokat
ásítottam, mint aki a lelkét készül
szellőztetni;

mindenkor a szeretet bűvkörében álltam,
igen, ismered te is, mert a szeretet,
amelynek célját végtére minden egyéb
szolgálja, amellyel semmi sem áll
harcban, amellyel semmi sem
egyenjogú; — miként Ábrahám

önmagát és családját, s azután népét —
vagy miként az egész kereszténység
önmagát teszi végcéljául; ámde ahogy
ez az egész terjeszkedik, ahogy több
minden jut a függőség egyformaságába,
amikor a kozmopolita az egész emberi
nemzet a maga egészében gondolja el,
akkor az objektumok fölötti
uralkodásból, a kormányzó lény
kegyéből annál kevesebb esik az
egyesre;

**az egyesek mindinkább
veszítenek értékükből,
igényeikből,
önállóságukból,
hiszen értéküket
az uralkodásban való
részesedés adta;**

ha az egyesekből kivész az a büszkeség, a
dolgok középpontja, akkor az egész
célja lesz a legmagasabb rendű, s
megveti magát mint olyan kis részt,
amilyenek a többi egyesek; minthogy a
szeretetet csak a halott dolgok kedvéért
veszi körül anyag, de maga közömbös
az anyaggal szemben, és a szeretet

lényege az, hogy az ember a maga
legbensőbb természetében
szembeállított, önálló lény, hogy

**az ember számára minden külvilág,
amely tehát éppoly örök,
mint ő maga;**

ezért tárgyaink változhatnak ugyan, de
sohasem hiányozhatnak: amilyen
bizonyos az ember, éppoly bizonyosak
a tárgyak és az istenség; ebből ered
megnyugvásunk, ha veszteség ér, és
biztos vigaszunk, hogy a veszteség
pótlódik, mert pótolni lehet, ily módon
az anyag az ember számára abszolút,
de persze ha ő maga nem lenne, akkor
többé számára sem lenne semmi, s
miért is kellene lennie; az, hogy lenni
kíván, nagyon is érthető, hiszen kívüle,
korlátozottságainak sokaságán s
tudatán kívül nem a beteljesedett, örök
egyesülés van, hanem csak a meddő
semmi, márpedig az ember
természetesen nem tudja elviselni, hogy
ebben a semmiben gondolja el magát;
lásd Édu;

az ember
csak szembeállítottként létezik;
a szembeállított egyszerre feltétel
és feltételezett a maga számára,
a maga tudatán kívül kell
elgondolnia magát,
nincs meghatározó
meghatározottság nélkül;

semmi sem feltétlen,
semmi sem hordja magában
lényének gyökereit,
minden csak viszonylagosan
szükségszerű;
az egyik
csak idegen hatalom révén van
a másik számára,
a másiktól csak e hatalom
kegye révén részesedik:
sehol másutt nem önálló lét,
csak valami idegenben,
ez az idegen ajándékoz
az embernek mindent,
ennek kell köszönetet mondania
önmagáért és a halhatatlanságért,
amelyért rettegve esdekel;

igazi egyesülés, valódi szeretet csak az olyan
élők között lehetséges, akik egyenlők a
szerelemben, tehát egymás számára
teljesen élők, semmilyen tekintetben
nem halottak; a szeretet kizár minden
szembeállítást, nem értelem, melynek
vonatkozásai a sokféleséget mindig
meghagyják sokféleségnek, s melynek
egysége maga is szembeállításokból áll;
nem ész, mely a maga meghatározó
képességét egyenesen szembeállítja a
meghatározottal, nincs benne
korlátozás, korlátozottság, végeesség; a
szeretet érzés, de nem egyedi érzés; az
egyedi érzésben, mert hiszen az csak
rész-élet és nem a teljes élet, az élet
felbomlik s oly módon aprózódik fel az
érzések sokféleségében, hogy azután
magára találjon a sokféleségnek ebben
a teljességében; a szeretet nem úgy
hordozza magában ezt a teljességet,
mint sok különös és elválasztott
valaminek az összességét;

**a szeretetben maga az élet van
mint önmaga megkettőződése
és egysége;
az élet a kifejeletlen**

egységből indult ki,
és a művelődés révén bejárta a kört
a kiteljesedett egységig;
a kifejeletlen egységgel szembenállt
az elválasztás lehetősége
és a világ;

a reflexió a fejlődés folyamán mind több
olyant hozott létre, ami szembe volt
állítva, ami egyesült a kielégített
késztetésben, mígnem a reflexió az
ember egészét szembeállította magával
az emberrel;

a szeretet megszünteti a reflexiót,
a teljes objektumnélküliségben
a szembeállítottat
véggépp megfosztja
az idegenség jellegétől
és az élet
minden további
károsodás nélkül
magára talál;
a szeretetben még ott az
elválasztottság,
de már nincs elválasztva
– eggyé vált,

az élő érzi az élő;

s tudd, Édu,

a szeretet a mi érzésünk,
ezért, akik szeretnek,
csak annyiban különbözhetnek,
hogy halandók,
hogy elgondolják
az elválasztásnak
ezt a lehetőségét,
és nem különbözhetnek úgy,
mintha valami tényleg
el lenne választva,
az, ami lehetséges
– valamiféle léttel
összekapcsolva –
valóságos lenne;
hozzánk, akik szeretünk,
nem tapad semmilyen anyag,
élő egésznek alkotna,
önállóságunk,
saját életelvünk van,
ami
csupán
azt jelenti:
meghalhatunk;

a növénynek sója és földje van, s ezek
magukban hordják hatásmódjuk saját
törvényeit — ez valami idegennek a
reflexiója, és csupán azt jelenti: a
növény kiszáradhat, de a szeretet ezt a
megkülönböztetést, ezt a lehetőséget
mint pusztá lehetőséget is megszüntetni
igyekszik;

**magát a halandót is egyesíteni,
halhatatlanná tenni akarja;
az, amit el lehet választani,
ami a teljes egyesítés előtt
még önálló,
zavarba hozza azokat,
akik szeretnek,
úgymond valamiféle viszály
ez a teljes odaadás,
az egyedül lehetséges**

megsemmisülés;

a szembenállóknak az egyesülésben való
megsemmisülése és a még létező
önállóság között; az egyesülés
hátráltatva érzi magát az önállóság által
— a szeretet bosszankodik amiatt, ami
még el van választva, valami tulajdon

miatt; a szeretet haragszik az
individualitás miatt —

**ez a szégyen;
a szégyen nem a halandó rándulása,
nem az önfenntartásra,
a megmaradásra
törekvő szabadság megnyilvánulása;**

egy szeretet nélküli támadás során a szerető
érzést maga ez az ellenséges érzület
sérti, szégyenéből düh lesz, amely most
csak a tulajdont, a jogot védelmezi; ha
a szégyen nem a szeretet hatása lenne,
amely csak azért ölti a bosszúság
alakját, mert valami ellenségeset
tapasztal, hanem természete szerint
maga is valami ellenséges volna, s egy
támadható tulajdont akarna védelmezni;

***

a zsarnokokról azt kellene mondani, bennük van a legtöbb szegyen, akárcsak azokban az asszonyokban, akik bájaikat csak pénzért engedik át, vagy a hiú emberben, aki vonzerejével akar magához fűzni másokat; egyikük sem szeret, s amikor védelmezik azt, ami halandó, ez az ő részükről az ellenkezője annak a bosszúságnak, amelyet a szeretet érez a halandó miatt; magába a halandóba helyeznek értéket; szégyentelenek, mert egy tiszta kedély nem szégyelli a szeretetet, szégyelli viszont, hogy ez az érzés nem tökéletes, szemére veti magának, hogy van még olyan hatalom, olyan ellenségesség, amely a kiteljesedést hátráltatja; a szegyen csak a testre való emlékezés, a személyes jelenlét révén, az individualitás érzésében lép fel

**– a szegyen nem aggódás valamiért,
ami halandó, ami saját,
hanem félelem ettől,
s ez a félelem eltűnik,
mihelyt a szeretet
csökkenti az elválaszthatót;**

mert a szeretet erősebb a félelemnél; nem
fél saját félelmétől, de ez a félelem
kíséri, amikor elválasztásokat szüntet
meg, közben aggályoskodik, hogy
ellenkezésre, vagy ráadásul merev
szembenállásra talál;

**a szeretet egyszerre vesz és ad;
szégyenlősen,
mert adományait visszautasíthatják,
szégyenlősen,
mert valami szembeállított
talán nem engedi,
hogy elvegyen, próbálkozik,
vajon nem csalta-e meg a remény,
vajon teljesen magára talál-e;**

aki elvesz, nem lesz gazdagabb ezáltal a
másiknál; magát is gyarapítja ugyan, de
éppannyira a másikat is; aminthogy az,
aki ad, nem lesz szegényebb; amennyit
a másiknak ad, ugyanannyival
szaporította saját kincseit;

**Júlia a Rómeóban,
én neked, Édu:
minél többet adok,
annál többem van;**

az életnek ezt a gazdagságát nyeri a szeretet,
amikor kicseréli a lélek minden
gondolatát, minden sokféleségét,
amikor végtelen különbségeket kutat és
végtelen egyesüléseket ismer meg, a
természet teljes sokféleségéhez fordul,
hogyan a természet minden életéből
szeretetet igyék; ami a legsajátosabb, az
egyesül az érintkezésben, a
tudattalanságig menő tapintásban, a
megkülönböztetések teljes
megszüntetésében;

mikor a halandó levetette magáról az
elválaszthatóság jellegét, s cserében a
halhatatlanság egy csírája lett belőle, a
mindig önmagából fejlődőnek és
önmagát nemzőnek egy csírája, egy
élő; az egyesített nem válik újból szét;

**az istenség alkotott, teremtetett;
ám ez, ami így egyesült,
csak pont, csíra,
az egymást szerető emberek semmit
nem adhatnak neki,
amitől valami különfélét
tartalmazna,
az egyesülésben**

nem valami szembenállóval állnak
kapcsolatban,
az egyesülés mentes minden
elválasztottságtól;
az újonnan teremtettségképpen
mindazt bevonta önmagába,
szembeállította
és egyesítette magával,
amitől az egyesített
különféle lehetne,
meghatározott léttel
rendelkezhetne;
a csíra mindinkább
a szembeállításhoz fordul,

szabadul és újrakezd,

— mint ahogy tettem ezt én magam is —

fejlődésének minden foka
elválasztás,
hogy ismét megnyerje magának
az élet egész gazdagságát,
így aztán: az egy,
az elválasztott dolgok
és az,
ami újraegyesített;
az, ami egyesített,

**ismét elválík,
de bennem maga
az egyesülés
elválasztatlan;**

a szeretetnek ez az egyesülése teljes ugyan,
de csak annyiban, amennyiben az
elválasztott csupán annyira
szembeállított, hogy az egyik a szerető,
a másik a szeretett, hogy tehát minden
elválasztott valami élőnek a szerve;

de mi, ezenkívül számos dologgal is
kapcsolatban vagyunk,
mindegyikünkhöz sokféle dolog
tartozik, vagyis velünk ellentétes
dolgokkal állunk kapcsolatban; ezért
még sokféle ellentét lehet közöttünk,
amennyiben sokféle tulajdont és jogot
szerezhetünk meg magunknak; a halott
valami, ami az egyiknek a hatalma alatt
áll, mindkettőnkkel szembe van állítva,
s mintha az egyesítés csupán abban
állna, hogy mindkettőnknek az uralma
alá kerül;

**a szeretőnek, aki a másik embert
valamilyen tulajdon birtokában**

látja,
éreznie kell a másinak
ezt a különösségét;
nem szüntetheti meg kizárólagos
uralkodását sem,
ez ismét a másik ember hatalmával
való szembeállítás lenne,
az nem találhat másfajta
kapcsolatot
az objektummal,
mint a fölötte való uralkodást;
aki szeret,
uralkodást állítana szembe
a másik ember uralkodásával,
megszüntetné annak egyik
kapcsolatát,
mindenki másnak a kizárását;
ha pedig a vagyon és a tulajdon
ily fontos része az embernek,
az ember gondjainak és
gondolatainak,
akkor az egymást szeretők
sem bújhatnak ki az alól,
hogyan reflektáljanak viszonyuknak
eme oldalára;

***

emlékszel a játék autóimra, miért is ne
emlékeznél, amelyekkel elsős elemista
koromban gyakorta játszottam a
tanítási órák alatt, tologattam őket két
kontinens között, talán az Arktisz és az
Antarktiszt peremére is eljutottam velük,
boldog voltál ekkor, bár szidtál eleget,
nem ildomos óra alatt játszadoxni,
mondtad, mire én, megosztottam veled
unalmam tárgyát, az írás-olvasás
mesterségét; a tanítási órák szüneteiben
vöröshagymát ettünk alma gyanánt,
vittem magammal, karácsonyra
részokott az egész osztály, még Verka
tanító néni is; egyébként tudomásodra
hozom, összehúzott szemöldökkel,
hogy a délutáni, az otthon sajátos
illatában eltöltött percek
felejthetetlenek, mikor az öledbe vettél,
s én meghúzódttam a lombodban, mint
dió a koronában és száguldoztunk a
hanyatt fekvő hazánk ékes keblén, a
Börzsöny vonulatán, kacagva-nevetve,
sírva, hallgatva, csöndesen és
zúgolódva, morajok közepette, mint
ahogy egy későbbi versemben írtam
volt, ha összeszedem magam, fel is
tudom idézni, miszerint:

nehéz növényi szag dereng
homálysziokrázó hajnalomból,
párduchomály fénypettye
reng az esőbárat lomha lombból,
aranycsíkok tigris-szőre gyűrődik
zöldpajzs lázadással,
madárláb ugrás-cipője ütközik
kék pára-kalácsszal,
zöld kajla rongy-kések között
esőgőz márványszita bolyong,
űrömben összeütközött
smaragd-csorda
s hígarany-korong,
cincércsáp foltos bütykein,
kék pálca-izein harmatpor,
vaslégy drótkesztyű-lábain
póknyálból halálhárfa-pokol,
viráglégy dörzsöli szemét,
a többezer-sejt pázsitgolyót,
szivacspénz-mágnes mellkezét
gömbhéjon csiszolva, éji sót,
dülledt zöld látó-szivacsát
törölgeti puhán, selymesen,
a gyűlölet kék ing-vasát
piros folt szeplőzi rühesen,
futnak szalagos rácsmezők,
ezüstlap-füstmoha négyzetek,
a fűlevél ásványa zöld,

ketyegnek a levélhas-erek,
hajszálcsövekben víz ketyeg,
vízáramlás folyékony óra
és kifeszül a rengeteg
pórus-szövetség lobogója,
a sün a kutyaól alatt
fészkében hús-alkonyra várva
vékony fehér gőz-ágakat
növeszt orrából fény-hiányba,
piciny orrhegye lüktető
fekete parafa-szivecske,
a hunyorgó homloktető
barna bársonysír gyermek-este,
fehér kinyújtott lábakkal
fut majd korommal kevert vérben,
fújó gömbtüske-ravatal, rág,
csámcsog a kutyaedényben,
szuszog, rőfög, mint gépfűrés,
betelik tettel léthomálya,
megtölti ragyogás-egész
üresség-tereit,
lét-lángja,
aztán megint üreg-hálók,
homály-mezők tág szövevénye,
úrtestű rács-némaságok
végtelen-csönd
homály-edénye,
sötét várakozás-tömbök vak

**sejtelemháló-bozótja,
cselekvés-hiány függönyök
ingergyűjtő rácsdoboz-dombja,
üres mezők, üres terek
összecsomózott halmaz-álma,
szükségszerűség-kötegek
ürré lazult hig szunnyadása,
növénynedvesség szikracsönd
titokderengés hajnalomban,
megérek tán egy tűzőzönt,
elpárolgok izzás-sziromban;**

ezek azok a sorok, amelyeket olvasva
meglepődtél; de tudd mindig, a dolgok
egyszer történnek meg veled, és a
legértékesebb idő a pillanat, amelyben
élsz, az igaz megértés, nem a világ
jelenségeinek megértése, hanem az
embernek, s rajta keresztül minden
emberinek; önmagunk megértése,
megvilágosodás, valamint a többiek
megértése bearanyozza
megvilágosodott napjainkat, viszont a
megértés feltétele a szeretet;

**amikor
a megértést
elneveztük szeretetnek,**

**trónjára emeltük
az embert;**

senkivel sem történhet meg olyan dolog,
ami nem emberi, hiszen az emberbe
sok minden belefér, a nagyság éppúgy,
mint a törpeség; nem csak nagy
dolgokra születtünk, hanem kis
dolgokra is, az élet mindennapokból áll,
a nagy dolgok semmiségekből tevődnek
össze; teremő gondolatokkal, érző
szívvel, igazság- és emberszeretettel
születtünk, mégis, mikor utadat járod,
találkozhatsz mindezek ellenkezőjével:
törpe lélekkel és rideg szívvel is, tudd,
hogy ők is a Teremő teremtményei, és
mivel egymás kedvéért jöttünk a
világra, szeresd és tanítsd őket; mivel a
szeretetnek meg kell lelnie tárgyát; én
csak azt mentem meg, aki szereti ami
van, és akit jóllakatni lehet; az
átalakulás folyamatát csak az értheti
meg, aki hallott már valamit a lamed
vov ősrégi zsidó mondájáról; ezt a
hagyományt egyes talmudisták az idők
ősforrásáig, Ézsaiás próféta titokzatos
koráig vezetik vissza,

azóta patakokban ömlött a vér,
a füstfelhők elsötétítették
az eget,
de a hagyomány
élt tovább,
átvergődött
minden mélység fölött,
és megmaradt
egészen napjainkig;
e hagyomány szerint
harminchat igaz ember
hordozza a vállán
a világ egész súlyát,
ők a lamed vov,
a Harminchatok,
külsőleg
semmi sem
különbözteti
meg őket
a közönséges
halandóktól,
s gyakran maguk sem tudják,
hogy ők a kiválasztottak,
de ha csak egy is
hiányoznék közülük,
a mérhetetlen szenvedés
megmérgezné az ártatlan kis
gyermekek lelkét is,

**és az emberiség
egyetlen óriási kiáltással
megfulladna,
mert a Harminchatok
a világ megsokszorozott
szívét jelentik,
s edényként fogadják
magukba az emberiség minden
fájdalmát;**

ezer meg ezer népi legenda szól erről,
bizonyítja, hogy a Harminchatok ott
vannak mindenütt; a Haggada egyik
nagyon régi szövege elmondja, hogy a
legsajnálatteljesebbek azok, akik nem
tudják, hogy a Harminchatok közé
tartoznak; számukra a világ szemlélése
elmondhatatlan szenvedés, maga a
pokol; a hetedik században az
andalúziai zsidók mélységesen tiszteltek
egy könnycsepp alakú sziklát, amelyet
egy ilyen öntudatlan lamed vov
fájdalomtól megkövült lelkének
tartottak; más lamed vovok, mint
például a fiai halálát üvöltve sirató
Hekuba, állítólag kutyává változtak; egy
haszidista elbeszélés szerint:
valahányszor egy »öntudatlan« lamed

vov felmegy a mennyországba, olyan
dermedt, hogy a Teremtőnek ezer
esztendeig kell melengetnie ujjai között,
amíg lelke megnyílik a Paradicsomban;
és tudjuk, hogy sokan közülük sohasem
tudnak megvigasztalódni a szenvedések
miatt, s még a Teremtőnek sem sikerül
megmelegítenie őket, ezért aztán a
Mindenható, olykor-olykor egy perccel
előre igazítja az utolsó ítélet
óramutatóját;

***

**mikor e sorokat írom,
asszony-kagyló illatú,
csikló-szagú most az ősz,
mikor e sorokat írom**

a fák sírását még kimondhatatlanul is látod,
mégsem tudom, vissza kell térjek a
realitáshoz, a száraz, síkos,
ingoványhoz, oda, hol az arcvonások
búsak, s csak a csók tetoválhat
mérvadó állapotot; Thomas Mann kezdi
a József-tetralógiáját úgy, hogy
mélységes mély a múltnak kútja, ne
mondjuk inkább feneketlennek(?),
mondhatjuk, teszem hozzá, mert
ugyanakkor az első olvasási élményem
jut eszembe, Ottó húgától,
Kaccsabindzsitól, merthogy édesanyját
apám generációja így hívta, miért is ne
tettük volna mi is, harminc esztendővel
fiatalabbak; tehát az ominózus könyv
első mondata, amelyet soha nem
felejték el, pedig lehet, rosszul
cselekszem, azaz, az apró szemű eső
percegő neszétől fásult és álmos a
világ; a manni kút és a fásult világ, nem
tudom felfogni, összeegyeztethetetlen a
két gondolat, annyira távol vannak

egymástól, számtalanszor estem ebbe a
hibába, megannyiszor olvastam
párhuzamosan a parasztvilág
hányattatásairól és a bölcséleti
okfejtéseket, a filozófia, a Faustusban
olvasom, a költészet királynője, amire a
poéta nem képes, a filozófia alkalmas;

***

a Májhegy,
gyermekkorom
és késő kamaszkorom
szétszórt
tükörcserepeit keresem,
szikrázó dühömet
vágom hátához,
csak úgy hömpölyög
a Mélyútig,
érintve az Agyigácsót,
eleim házai építőelemeinek
kincsesbányáját;

1929-ben apai nagybátyám, nagyszüleim
egy esztendővel ezt megelőző
házasságkötésüket követően, már egy
vályogházban született a Turczi portán,
tisztességes nemesi család sarjaként; a
Pap-Turcziaiak nemzetsége az egykori
Ugocsa, később Szatmár megyei
nemesi családként jegyeztetik, ama
bizonyos feneketlen kútnak valahol a
dereka táján; Thúrcz ősrégi település,
ércbányaival már a középkorban
háromezer-nyolcszáz lelket számlál,
fele-fele megoszlásban, oláhok és
magyarok vívják itt együttéléseik
teraszán mindennapjaikat;

vívták csatáikat, voltak, s tettek, amit kell;

bal kezemmel jobb melleidet fogva,
ébredek jajban égve,
s kérdezlek,
mint a gyermekek:

álmom szép volt,
mért, mivégre?

Szépiszap tenger lüktetett
gyötrelémháló iszonyomban,
s nehéz növényi lét liheg
szikragyémántláz hajnalomban;
a hajnali égen Hold vagy,
kereslek, kutatlak, hol vagy?
széphajnalom itt vagy velem,
mértéktelen kedved lesem,
leszállok ím nagy robajjal,
megállok hát ősmorajjal,
fohász-borostás ajkammal,
tonnás-rekedtes hangommal,
állok és nézem a szemed,
a tündér-világ eredetet,
a világ-napfény erezetet,
a szád szemét, a szemed ízét,
a könny hevét, a lét köntösét,
a tavasz színeit görgetem,
a meleg kezedet csörgetem,
görgetem, mint kicsi almát,

csörgetem az ujjad malmát,
körmöd fénylik, mellemen ring,
tenyered a forgó kispinty,
hajad rám simuló harmat,
hasad megmozduló magzat,
térded az én eleségem,
lábfejed a lelkeségem,
háta szomjamat enyhíti,
nyakad orromat megedzi,
mosolyod a láva tüze,
füled megkeresztelt körte;
Itt van hát a meleg tavasz,
mögöttem a megmart vigasz,
körülöttem bimbópára,
fejem felett jövőd vára,
lépj hát be az üvegágyba,
feküdj le a karjaimba,
föléd hajlok védelmezlek,
ős-tavasz takaród leszek,
kék korom folyik az utcán,
szememben ülsz világnémán,
kérdem a bárányhimlős eget,
kettőnk násza meddig terjed?,
nászunk tánca mitől berreg?,
táncunk vágya merre erjed?
megmozdul az égbolt szeme,
kacsint egyet: – erre gyere,
megtört arcom feslett szeme,

kaktusz-arcomat borotválód,
tüske-hangomat ondoláld,
hantrost-kezemet kettészeld,
dülledt mellkasom felnégyeld,
ülök az ágyad simáján,
csúszok a takaród fonákján,
peregnek a harmat-árnyak
az éjszakába kiabálnak,
ordítják az igazukat,
villanypóznába horgonyoznak,
szemed feketéje vigasz,
a nagy őshallgatás áhitat,
lábujjaid közt az atom,
patakszik a kígyóhalmon,
nem engedem, nem tehetem,
hegységedet nem keresem,
álltál kémlelve, kerestél,
dőltél a hegynek, szenvedtél,
párnád a fűben, feküdtél,
pártád a vízben, megleltél;
Megleltél, mint kicsi szöcskét,
felvettél, mint pici gyöngét,
tenyeredben vittél beljebb,
sötétségben meggyötörtet,
vittél őskutak hídján át,
fogtál őslýukak szájánál,
tartottál a fergetegben,
ős-csillaghullás veremben,

hajad fűje nem engedett,
köd-fürtjeid elrejtettek,
szöcskelakot adtál nékem,
mit kezdhettek én
a síró-rángó holdsugárral,
mit kezdhettek én
a múló-sarkú hajnalokkal,
fogát vicsorgató,
nap-pofájú ősnýár-árnnýal,
szemét tárogató,
tappancs-aszott ősz-virtussal?;

megérttem az asszony szomját, tudok olvasni
benne, amint ott könyököl a látóhatár
nyílt tengerétől mindenfelől körülzárt
teraszon, amikor az este lehetővé teszi
a csodákat, és mint valami magányos
hóhérnak, ki van szolgáltatva a
szerelem kínjának;

menekül előlem a tavasz,
lesből támad rám a nyár,
mintha testem
lenne árnyék,
s árnyékom a test,
akár szemlesütős
jónapottal dacolok
kábán;

érezem, hogy teste egy merő verdesés, mint
a homokra kivetett pisztrángé, és mint
az a tenger emelkedő árját, úgy várja ő
a kék köpönyeges lovag hívását,

mintha az élet hirtelen
altatót vett volna be,
s itt állna meredten,
éles kontúrokkal,
összefüggésekkel érezve,
s egészében mégis
iszonyú értelmetlenül,
a falu ott kuporgott
két kis domb között,
mintha csak a föld
ajka nyílt volna
szét egy kicsit,
hogy melengesse gyermekét,
az emberek benne
úgy járnak-kelnek,
mint a jövődölések,
tetteik mind
csak kísérletek és próbák,
rádöbbennek olykor,
hogy absztrakt síkon
történik, ami fontos,
s a valóságnak az jut,
ami érdektelenebb,

az Én
végtelen messzeségbe ágyazódik,
a világok messzeségei
az Énbe ágyazódnak,
nem lehet különbséget tenni,
mi tartozik hozzánk
magunkhoz,
és mi
a végtelenhez,

hívását az egész éjszakának kiáltja oda; bárki
bukkanjon elő, az fog felelni a hívásra,
de ő hiába megy köpenytől köpenyhez,
nincs férfi, aki kielégítse, az enyhülésre
váró part hívja így a tenger hullámainak
áradását, a hullámok meg örök
egyformasággal követik egymást,

én csak azt mentem meg,
aki meg tud valósulni,
aki képes háza
belső udvara körül szerveződni,
ahogyan az akác is
a magja körül épül fel,
és a saját határai között
találja meg kibontakozását;
azt mentem meg,
aki elsősorban nem a tavaszt

szereti,
hanem a virág belső rendjét,
amelybe a tavasz bezárkózott;
azt,
aki nem elsősorban
a szerelmet szereti,
hanem azt az arcot,
amelyet a szerelem
öltött magára;

egymás után halnak el; ugyan mivégre lenne
jó törvényesíteni a férjcserét: aki
mindenekfelett a szerelem várásába
szerelmes, sohasem fogja megismerni a
találkozást;

határokat szabok a bűnösnek,
körülbástyázom a tűzhelyével,
a vízforraló edényével
meg az aranyozott réztálcával,
hogy együttesük segítségével,
rajta keresztül,
lassanként
felfedezzen magának egy
felismerhető,
megszokott arcot,
egy,
csak itt derülő mosolyt;

**számára majd ez jelenti
a Teremtő
fokozatos megjelenését;**

Édu, én az vagyok, aki urnát épít az illat
köré, hogy ne szálljon el, én az
aprólékos munka vagyok, amely nagyra
növeli a gyümölcsöt; az vagyok, aki
kényszeríti az asszonyt, hogy arcot
öltson magára és létezzen, hogy aztán
később egy ilyen szélben szertefoszló
gyenge sóhajt adjak át, odaadó
buzgalmat, gyengéd szeretetet, egyéni
szenvédést; tudom azt is, hogy minden
szeretetelméletnek az ember, az emberi
lét elméletéből kell kiindulnia; noha a
szeretetet, vagy inkább a szeretet
megfelelőjét az állatoknál is
megtaláljuk, érzelmi kötődéseik jobbára
ösztönviláguk részét alkotják; az
emberben ennek az ösztönvilágnak
csak a maradványai működnek; az én
létemben az a tény a döntő, hogy
kiemelkedtem az állatvilágból, az
ösztönös alkalmazkodásból, hogy
meghaladtam a természetet, ha el soha
nem hagytam is; része vagyok a
természetnek, mindamellett egyszer

elszakadok tőle, és nincs visszaút;
egyszer kiűzöttetek a paradicsomból

**– a természettel való eredeti
egység állapotából –,**

és hiába is próbálnék visszafordulni; az
ember csak előre mehet, fejlesztve az
értelmét és új, emberi összhangot
találva a helyett az ember előtti
összhang helyett, amely
visszahozhatatlanul elveszett, az ember,
születésekor egy ingatag, bizonytalan és
nyitott helyzetbe vettetik ki egy olyan
helyzetből, amely állandó volt, mint az
ösztönök;

**csak a múltból
tudhatunk valami biztosat,
a jövőről
csak annyit;**

tudod, Édu, az ember tudatos lény; benne
ébred a lét öntudatra; tudomása van
önmagáról, múltjáról és jövőjének
lehetőségeiről; ez a tudomása
önmagáról mint elkülönült entitásról,
rövid élettartamának és annak a

ténynek a tudata, hogy akaratlanul született meg, és akarata ellenére meg fog halni, hogy vagy előbb fog meghalni, mint azok, akiket szeret, vagy azok fognak meghalni őelőtte;, tehetetlen a természet és a társadalom erőivel szemben; mindez elkülönült, elszigetelt létét kibírhatatlan börtönné teszi, beleőrül, ha nem szabadul ki ebből a börtönből, és nem jut ki, ilyen vagy olyan formában, de emberekkel egyesülve, a külső világba; viszont az elkülönültség élménye szorongást kelt; voltaképpen minden szorongásnak ez a forrása, elkülönülni lenni annyi — meg kell valljam, sokszor voltam már —, mint elvágva lenni minden lehetőségtől, hogy emberi képességeimet kifejthessem, aki tehát elkülönült, az tehetetlen; nem képes a világot megragadni és átalakítani;

**a világ rám törhet,
és én nem tudok ellenhatást
kifejteni;**

ezért mélységes szorongás forrása az
elkülönültség, azonkívül szégyenkezést

és büntudatot kelt; az elkülönültségbeli
bűnnek és szégyennek ez az élménye
fejeződik ki Ádám és Éva bibliai
történetében is, emlékezz csak(!),
miután Ádám és Éva ettek a jó és a
rossz tudásának fájáról, miután
engedetlenek voltak (nincs jó és rossz,
csak ha megvan az engedetlenség
szabadsága), miután emberré váltak
azáltal, hogy függetlenítették magukat a
természettel való eredeti, állati
összhangtól, miután emberi lényekként
megszülettek, észrevették, hogy
mezítelenek — és szégyenkeztek,
feltételezhetjük-e, hogy egy olyan ősi és
alapvető mítoszban, mint ez, a
huszonegyedik századi szemlélet prűd
erkölcsössége nyilvánul meg, és hogy a
történet mindenekelőtt azt a kínos
körülményt akarja tudomásunkra hozni,
hogy nemi szervük látható volt; aligha;

***

**épp
a lényegét
veszítjük
szem elől,**

az pedig, úgy tetszik, a következő: tudatára ébredve önmaguknak és egymásnak, a férfiban és a nőben tudatosodott elkülönültségük és különbözőségük, nevezetesen, hogy más-más nemhez tartoznak, de elkülönültségüket felismerve idegenek maradtak, mert még nem tanulták meg szeretni egymást, amint ezt nagyon világossá teszi az a tény, hogy Ádám önvédelemből Évát hibáztatja, ahelyett hogy védelmére kelne; az emberi elkülönültség tudata a szeretet újraegyesítő hatalma nélkül: a szégyennek a forrása, és forrása egyszersmind a bűntudatnak és a szorongásnak is; az embernek tehát az a legmélyebb szükséglete, hogy legyőzze elkülönültségét, hogy kiszabaduljon magánya börtönéből; e cél elérésének az abszolút kudarca egyenlő az elmebajjal, mert a teljes elszigeteltség pánikját nem lehet

másképp legyőzni, csak ha az egyén radikálisan szakít a külvilággal: ekkor megszűnik az elkülönültség érzése, hiszen megszűnt a külvilág, amitől az ember elkülönült; emlékszel, ugye, Serteperte, a Kakukokban; kérdezhetnéd te is;

***

**Édu,
ugye hallod
te is:
itt van az életünk,
jövők mögött;**

el kell mesélnem neked egy történetet,
Ricsiről van szó, nos, összefutottunk;
barátom, akiből egyébként ömlik a szó,
akár egy próféta szájából, zavarban
volt, mintha nem tudta volna, vagy
csak nagyon nehezen tudta kifejezni
mondanivalóját, vagy éppen röstellte
azt, mintha valami kényes titkot lett
volna kénytelen föltárni, dadogott,
kertelt, ugyanakkor gyötrődött, mint aki
nem tudja, hogyan kezdje, honnan is
kezdje, a parkhoz érve félrevont egy
magános padra, körülnézett, vajon
láthat-e, hallhat-e bennünket valaki,
illetve őt, mert az, amit közölni
szeretett volna velem, mélységesen
csak önmagára tartozik, de ezt a terhet
szerette volna bensőséges barátjával
megosztani, mert egymaga nem bírja
tovább elviselni; tudod, az úgy volt —
fogott hozzá már vagy harmadszor —,
hogy ballagtam éppen hazafelé, mint

abban a régi versben... de előbb el kéne mondanom, hogy aznap a főnököm kegyetlenül megalázott, lehordott épp az előtt a személy előtt, aki megölne egy kanál vízben, s ezt a főnököm is tudta róla, ezért mintha várt is volna erre a pillanatra, hogy az alak is jelen legyen, hogy tanúja legyen megszégyenítésemnek, szóval nagyon rossz napom volt, s ehhez bizonyára a harmincöt fokos hőség is hozzájárult, a feleségem meg betelefonált, hogy a drága magzata már megint...; ballagtam éppen hazafelé az Ipoly árnyékában, na, mindegy, elég az hozzá, hogy a szívemben nem rőzsedalok égtek, csupán a szégyen szorongatta a torkomat, hát így valahogy értem arra a kis térre, amit te is jól ismersz a városháza előtt, nohát ott, három férfi ácsorgott, várakozott, egyikük, egy hórihorgas fiatalember, mintha a főtéri szobor talapzatáról lépett volna le, mert épp oly hórihorgas és csontsovány volt, mint az ott a talapzaton, szóval ott állt ez a fiatalember a két jól megtermett, díjbirkózó között, az egyik alighanem a

csontváz édesapja volt, mert amikor
elmentem mellettük, és mielőtt
befordultam volna a sarkon,
visszanéztem rájuk; ott állt a két erőtlő,
egészségtől duzzadó díjbirkózó között
ez a halálraítélt, rövidujjú ing volt rajta,
hosszú, csontsovány karjai tehetetlenül
csüngtek le egészen a térdéig, a lábai is
ijesztőek lehettek, de ezek egy sportos,
szép nyári nadrágba voltak bújtatva,
persze elvesztek benne, mert nem
formás kamaszlábak lehettek már,
hanem holt meszelőnyelek, persze ezt
nem gondoltam mind így végig, csak
egy másodpercre átvillant rajtam,
elhúztam mellettük, és a sarokról
hátrafordulva és feledve a fullasztó
hőséget, a főnököm szitkait,
ellenségem gúnyos mosolyát, a
feleségem szemrehányó telefonhívását,
mindent, ami aznap történt velem,
megálltam a tér sarkán, a tűző napon,
mert nem tudtam volna úgy tovább
menni, hogy vissza ne nézzek arra a
holtsápadt, csontsovány fiatalemberre,
aki a két felnőtt társaságában talán a
mentőkocsira várakozott, vagy taxira,
ami kiviszi őket a vasútállomásra, mert

valahogy látszott mindhármukon, hogy
nem helybeliek, hogy nem városiak, de
az én eszemben nem ez járt, és a
torkomat már nem a szégyen
szorította, hanem a keserűség, hogy
hiába minden, ez a fiatalember
hamarosán meg fog halni, arcán a
gyógyíthatatlan betegek stigmája, már
annyi ereje sincs, hogy az arcáról
letörölje a verejtéket, ezt az a bikaerős
férfi teszi meg helyette, aki az édesapja
lehet, igen, nem lehet más, csakis az
édesapja, máskülönben hogyan is
szorulhatna egy ilyen komor férfiba
ekkora gyöngédség; szólt ő hozzátéve,
ha majd én jónak látom, teremő ég:
jónak!, a tollammal megfogalmazom
úgy, ahogy akarom; számomra
szívettépő volt, folytatta, és mégse ezt
akarom eldadogni, hanem azt, ami
velem történt néhány másodpercre rá,
miután befordultam a sarkon és
továbbindultam hazafelé, te ismersz,
tudsz rólam mindent, azt is, hogy nem
vagyok templombajáró, egyszer
dühödten, éppen előtted jelentettem ki,
hogy nem hiszek semmiféle istenben,
szóval ismersz, ilyen szempontból is,

azt meg éppen tőled tudom, hogy
vannak az életben dolgok, amelyekről
nem lehet, talán nem is volna szabad
beszélni, amelyeket a világ legnagyobb
fecsegői se fecsegnek ki magukból,
még a lángelmék is mélyen hallgatnak
róluk, nem tudom, véték-e a szabály
ellen, ha most tudatlanságomban és
gyarlóságomban megvallok neked
valamit; barátom idáig jutva eléggé
zagyva mondandójával ismét
körülhordta riadt tekintetét, az után
kutatva, vajon nem rejtőzködik-e valaki
a közeli bokorban, aztán egészen
lehalkítva a hangját, folytatta: a
saroktól néhány méterre megint
megálltam, nem törődve azzal, hogy
sehol egy tenyérsnyi árnyék, mert
egyszerűen meg kellett állnom, pedig,
később visszagondolva az egészre,
menet közben is elvégezhettem volna
azt, amit ott a forró napon, ahol már
nem harmincöt fokot mért volna a
hőmérő; egyszerűen nem tudtam
tovább menni, a lábam belegyökerezett
a forró aszfaltba, s álltam, mint akit
fejbekólintottak, vagy talán már egy
kicsit fejbe is kólintott a napszúrás,

nem tudom; álltam csak, és azt vettem észre, hogy lassan összekulcsolom a kezem; néma szájjal imádkozni kezdtem; nem volt ez egy szabályos ima egy szabályos Miatyánkkal, hibátlanul már úgyse tudtam volna elmondani, felnőttkorom óta nem imádkozom, mégis ima volt az, dadogás, egy megzavarodott, kétségbeesett ember dadogása, könyörgés Valakihez, a Mindenhatóhoz, hogy ha már senki se képes segíteni azon a halálraítélten, mért nem kegyelmez meg neki ő, a Megváltó, valahogy így, már magam se tudom, miket hordtam össze, és megrendültségemet csak fokozta a fölismerés, hogy olyasmi történik velem, amit soha el nem tudtam volna képzelni magamról; összekulcsolt kézzel megállok valahol fényes nappal az utcán, a járdaszélen, és könyörögni kezdek; aztán a kánikulában lassan, szédelegve folytatom az utat hazafelé; befejezve a történetet, barátom nem nézett rám, mint aki tökéletesen elégedett, hogy valaki meghallgatta, választ nem várt, hiszen nem ezért

nyilatkozott meg; ültünk még egy
darabig a padon, majd kelletlen
sóhajtások közepette, mint akik egy
kicsit mindenre ráuntak már,
elindultunk az Ipoly sétány felé, külön-
külön azon küszködve magunkban,
hogy mégiscsak mondani kéne valamit,
meg kéne szólalni; az erőltetett
krákogáson, kelletlen hümmögésen kívül
értelmes szó nem hagyta el a szánkat;
kiérve a sétányra azonban lassan-lassan
visszataláltunk régi önmagunkhoz;

***

úgy mondják,
a világot
a teremtető alkotta,
egykor
nem volt szilárd föld,
mint
a múltban gyakorta
talpam alatt sem,

csak víz,

kell szólnom még anyai nagyapámról is,
akinek kijár, hogy emléket állítsak neki,
miszerint a zsidók 1944-es
tragédiájának specifikuma jórészt a
magyar zsidó közösség történetének
sajátosságaiból eredeztethető; tudta ő
is, a zsidók kedvező fogadtatásra
találtak a Habsburg Monarchiában,
különösen így volt ez Magyarországon,
ahol a 19. század második felében a
kapitalizálódás útjára lépett magyar
politikai elit gazdasági modernizációs
partnert látott a zsidókban, így páratlan
lehetőségek nyíltak a gazdaságban, a
kereskedelemben és az értelmiségi
pályákon, egyszóval a
polgárosodásban, mindennek az ára

azonban az asszimiláció és a magyarosodás volt; a dualizmus kori emancipációs alku 1918-ig szinte zavartalanul működött; a világháborús vereséggel azonban minden megváltozott: az anyanyelvük, kultúrájuk és identitásuk tekintetében elmagyarosodott zsidók egy addig befogadó, jó magyar birodalom helyett olyan államban találták magukat, ahol az elveszített területekről visszaözlő, őshonos magyar keresztény értelmiségiek, kis- és középpolgárok tömege akarta őket kiszorítani társadalmi pozícióikból; ráadásul az új konzervatív-keresztény rendszer a megbuktatott zsidó-bolsevik diktatúra antitéziseként definiálta magát, és a hivatalos ideológia szintjére emelte a korábban szalonképtelen antiszemitizmust; azonban az asszimilációt támogató befogadó országból a zsidókat legjobb esetben is csak megtűró országgá vált; a két évtizedes antiszemita közbeszéd végzetes hatása 1944-ben mutatkozott meg igazán; míg az egymást követő jogfosztó törvények nemcsak a zsidók

befolyását csökkentették, hanem egyre inkább a zsidó alsó és középrétegek pusztá önfenntartási képességét is veszélyeztették, addig a zsidó nagyiparosok gyárai a németek oldalán vívott háborúra készülő magyar hadsereget szerelték fel; és nagyapám mindezt tudta, de sohasem beszélt róla, soha, semmilyen körülmények között; a zsidók helyzete 1941 és 1944 között számos tekintetben egyedülálló volt a második világháborús Európában; amíg a német zsidók 1941 szeptemberétől, a nyugat-európaiak pedig 1942-től kényszerültek a sárga csillag viselésére, addig a deportálások és mészárlások elől menekülő 15-20 ezer lengyel, szlovák, osztrák zsidó Magyarországon lelt menedéket; mégis az Endlösung első tízezres nagyságrendű tömeggyilkosságának azok a hontalan vagy annak nyilvánított zsidók voltak az áldozatai, akiket a magyar belügyi és honvédelmi szervek 1941. július–augusztusában Galíciába deportáltak; a mintegy 18 ezer ember nagy részét néhány ezer lengyel zsidóval együtt, az SS lőtte

tömegsírokba 1941. augusztus 27–28-án Kamenyec Podolszkijnál; elképedek, nem találok szavakat, de írnom kell, mert most van hozzá erőm; speciálisan magyar jelenség volt a munkaszolgálat intézménye is; 1941–1942-ben több tízezer magyar zsidót vezényeltek fegyvertelenül a frontra, az embertelen körülmények, időjárás, éhezés és a keretlegények brutalitása következtében, különösen az 1943. januári voronyezsi áttörés után, a munkaszolgálatosok tömegesen pusztultak; az egész rendszer még akkor sem nevezhető mozgó veszthelynek, ha egyes századok azok voltak is; különösen igaz ez az állítás az ország német megszállását követően, amikor a munkaszolgálat, paradox módon, Auschwitz egyetlen alternatívájaként a zsidók menedékévé vált; a második világháború első 55 hónapját a zsidó közösség túlnyomó többsége ugyan romló életkörülmények között, bár a zsidótörvényeket még 1944 elejéig sem hajtották maradéktalanul végre, több tízezer főnyi emberveszteséget elszenvedve, növekvő

elszigeteltségben és félelemben élve, de alapvetően létbiztonságban vészelte át, mialatt a náci uralom vagy befolyás alá eső Európában hitsorsosaik menekülésre és bujkálásra kényszerültek, vagy gettókba és megsemmisítő táborokba kerültek; a kelet- és nyugat-európai zsidó vezetőkkel ellentétben az országos hatáskörű zsidó testületek és a cionista szervezetek az 1944. március 19-i megszállás előtt is tisztában voltak az Endlösung lényegével; tudtak Auschwitzról és a gázkamrákról, mégis azt remélték, hogy a kormányzóhoz és a kormányzathoz fűződő kapcsolataik révén, valamint újabb anyagi áldozatokkal a közösség jelentős része átvészélheti a megszállást a szövetségesek közeli győzelméig; nem tudhatták azt, hogy a Gestapo néhány óra leforgása alatt letartóztatja potenciális tárgyalópartnereiket, hogy a németek leváltják a kormányt; legvadabb rémálmaikban sem gondolták, hogy Horthy, aki 1942 és 1944 között még Hitler nyomására sem volt hajlandó beleegyezni a zsidók

deportálásába, a német megszállás után kezét tisztán tartva, passzívan a kormányra, az pedig az új, zsidógyűlölő belügyi államtitkárokra bízta a zsidókérdés végső megoldását; márpedig ez történt; mit szólhattak volna mindehhez az érintettek, nagykacajú Nagyapám; a magyar zsidóságot, Európa szám szerint harmadik, a lakosság arányát tekintve második legnagyobb zsidó közösségét, a háború végén pusztították el; akkor, amikor a túlélés, a németek nyilvánvaló katonai veresége miatt, elérhető közelségbe került; az Európában bejáratott és 1944 tavaszára tökéletesített német deportációs mechanizmus eredményei még a holokauszt történetében is példátlanok; május 15. és július 8-a között, 55 nap alatt, 437 402 magyar zsidót deportáltak, 95%-ukat Auschwitz-Birkenaubá; a magyar zsidók érkezésével azonban addig soha nem látott mértékben indult be újra a gyilkolás; májusban tízszer, júniusban hétszer, júliusban háromszor annyi zsidó érkezett a rámpára, mint egy normális

hónapban; soha nem működtek ilyen
intenzitással a gázkamrák és
krematóriumok, amelyeket tavasszal
kifejezetten a magyar zsidók érkezésére
számítva újíttak fel; és még ez mind
nem minden, nyelem könnyeimet, el-
elfúl hangom; a nyári deportálások
idején kezdődött az az eseménysorozat,
amely a magyar holokausztot ismét csak
a világpolitikai események fókuszába
helyezte; Himmler egymillió zsidó életet
ajánlott fel tízezer teherautóért cserébe;
nem bírom folytatni, bocsáss meg, majd
talán egyszer, erőt gyűjtök; a zsidó
közösség elpusztítására és
mentésére különleges körülmények
között egymással ellentétes irányú és
célú, különleges erőfeszítések történtek,
ezért, bár fontos tudnunk, hogy minden
tizedik, a holokauszt során megölt zsidó
magyar volt, arról sem szabad
megfeledkeznünk, hogy a közösség több
mint egyharmada, hála a Teremtőnek,
túlélte a háborút;

**a Teremtő hozott
az Égből egy csipetnyi port,
s azt szétszórván keletkezett**

a világunk,
azon pedig létrejöttek
a növények,
állatok és az ember,
az első ember
egész testét szőr borította,
ám ez nem tetszett
a Teremtőnek,
és a haján,
szemöldökén,
szakállán kívül
mindet kitépte;
na jó,
hagyott egy kis szőrt
a hónaljában
és ágyékán;

kezdetben az ember nem hallgatott a
Teremtőre, és sokat vétkezett,
kezdetben az ember lába előre hajlott, s
így minden élőlénynél gyorsabban
tudott futni; gyorsabban, mint ahogy
tettem azt én is, elrontottam, sokszor
elrontottam, elmerültem a sárban, ki
tudja, hányszor, voltak tévedéseim,
s nem elégtételt kérnék mindezért, nem
is hiszem, hogy tetteim elvésznek
a múltban; tudom azt, amit tudnom

kell, biztos vagyok abban is, egy ember,
ha számára kedvezőtlen közegbe kerül,
lehet, pusztai farkasként viselkedik;
Hesse jut eszembe, a magányos pusztai
farkasa, azt megelőzően a Demian,
a rejtett bűn, a barátság, az el nem
követett tett következménye; talán
valami hasonló történt velem is;
gyermekkoromban hajlamos voltam,
mint az anyja szoknyáját elhagyó
gyermek, hogy vidéken élő barátaim
előtt nagyot próbáljak tenni, legalább
a számmal, akkorára tudtam nyitni,
hogy a falu befért volna rajta, bele
bizony; tetteim is bizonyságul
szolgálnak, az épülő kultúrház falainak
tetejéről ugrottam, különösebb
következmények nélkül; a téglagyár
kéményét másztam meg, s a tetejében,
ott fenn, a csúcson, a csillagokat
piszkálva, nagyokat lengtem ide-oda,
mikor az anyaföld pázsitját éreztem
talpam alatt, úgy tűnt számomra, az
égig ér az a téglatű; és ért is az,
átlagosan fejlett tizenhárom éves
formám eltörpült a vörös falugyertya
alatt; alig pár nappal később
megpróbáltuk barátaimmal megmászni

a fejünk fölé visszakanyarodó
homokhegyet ugyanitt, gondoltuk,
férfias cselekedet falunk Mount
Everestjét meghódítani, Ottónak több
esze volt, de Ervin erősködött, az aztán
a legény, aki maga alatt tudja
a mélységet; nekifogtunk hát, egészen
sikeres voltam; akkor történt a baj:
a szilárd homoksziklán elrugaszkodva,
kicsúszott alólam az a férfitenyérnyi
aljzat, amelyben oly konokul bíztam;
lévén a gondviselés, pár méternyi
zuhanás után, egy kifeszített szeges
dróthuzalon akadtam fenn; jobb
kezemen máig viselem nyomát e
függésnek, függtem, mint jégesőverte
gyümölcs a fán, még a szellő is
vihararcát mutatta, a félelem erősítette
bennem a borzongást és a higgadtságot
is; ki tudja, mennyi idő telt el, míg
felfelé kiszabadítottak a vashurka
fogságából; abból a visszafordíthatatlan
ijedségből felocsúdni nem egyszerű,
s engem a hasonló események mindig
gondolkodásra készítettek;
a világegyetemben való
elkülönültségemet éreztem, fojtogatott
a kérdés: az ember vajon képes arra,

hogy egyesüljön, beleolvadjon
a világba; ugyanezzel a kérdéssel
birkózik a barlangban élő ősember, a
nyájait legeltető nomád, az egyiptomi
földműves, a föníciai kereskedő, a
római katona, a középkori szerzetes, a
japán szamuráj, a modern hivatalnok és
gyári munkás, a kérdés ugyanaz, mert
ugyanaz a talaj, amelyből kinő: az
emberi állapot, az emberi lét feltételei,
a felelet változó, mint akkor ott is
volt, mert lehet a válasz emberáldozat,
vagy katonai hódítás, tobzódás az
élvezetekben, aszketikus lemondás,
megszállott munka, művészi alkotás,
istenszeretet és emberszeretet, sok
válasz van ugyan — tanú rá az emberi
történelem —, de nem
megszámlálhatatlanul sok, ellenkezőleg,
ha figyelmen kívül hagyjuk az apró
különbségeket, amelyek inkább
felületiek, mintsem lényegiek, máris
rájövünk, hogy a válaszok száma
korlátozott, és hogy ember a különböző
kultúrákban, amelyekben élt, nem is
adhatott más válaszokat; a vallás és a
filozófia története ezeknek a
válaszoknak a története,

különbözőségükkel és számbeli
korlátozottságukkal egyetemben;
ennyire egyszerű hát a bölcsélet tárgya,
ébredtem rá a közelmúltban, itt az
emberélet útjának felén, mint ahogy azt
Dante írta volt a Százénekében;

***

egyszer majd,
ha az ember
már csak hét esztendeig fog élni,
tegnap megszületett,
holnap férfikorba érik,
akkor a hátasa
már csak nyúlnyi,
maga pedig
könyöknyi lesz csupán
akkor három nap lesz az égen,
s a hőségben csak
a hegygerincek
maradnak meg
a pusztító tűzvész után
ólomeső fog esni,
a hegygerincek is elkopnak,
csak a homokhordalék
marad utánuk,
melyet a szél szertefúj,
akkor a Földet
tartó két teknős közül
az egyik elmozdul
és csak az üresség marad
a Föld helyén,
az az időszak
milyen hosszú lesz,
azt senki sem tudja,
annak az időszaknak

**a végén
eljő a Teremtő,
s újraalkotja a Földet,
s a Földünket tartó teknősök
egyikén újraformálódik**

a világ

formálódik jelen és múlt, az emberemlékezet
rögös szántóin; nincs ocsmányabb és
felemelőbb a szónál, annak hatása
gyűjti a meseszerű valóságot, hatalmas
filkasokba; talán ezért mély a múltnak
kútja, mint a Hold és Nap csatája, és
szólt a Hold, nappal akár sok ember is
megfordulhat, szégyen lenne számomra
nappal járni; — jó, akkor én nappal
járok, te pedig járj éjszaka, mondta
a Nap; a Föld teljesen üres volt, nem
volt rajta folyóvíz, zöldellő fa vagy
halom, domb sem, ezért a járás nagyon
unalmas volt számukra, létre kellett
tehát hozni az embereket, a férfit és
a nőt; a gondolkodó férfit és a bölcs
asszonyt; a poklot, a purgatóriumot és
a paradicsomot, akár Alighieri, aki saját
maga és az emberi nem boldogságát
keresi, azt az allegorikus utat mutatja

be, hogyan tisztulhat meg az emberi lélek a bűnöktől, hogyan juthat el a Poklon és a Purgatóriumon keresztül a legfőbb jóhoz és tökéletességhez, az a Teremtőhez az égi Paradicsomba; jutok vissza újfent a kezdetekhez, a természethez magához; de minél inkább kinövök ezekből a kezdeti kötöttségekből, annál inkább elkülönülök a természeti világtól, annál hevesebb szükségletemmé válik, hogy új módozatokat találjak az elkülönültség elkerülésére; e cél elérésének egyik módja: az orgiasztikus állapotok mindenféle fajtái, egyik formája ezeknek az öngerjesztéssel, olykor izgatószerrel segítségével előidézett révület; tudod, Édu, magad is, a primitív törzsek számos szertartása élénk képet ad erről a megoldástípusról, az önkívület röpke állapotában eltűnik a külvilág, és vele eltűnik belőle az elkülönültség érzete; minthogy ezeket a szertartásokat közösen úzik, a csoporttal való egybeolvadás többletélménye ezt a megoldást kiváltképpen hatásossá teszi, az orgiasztikus megoldásnak közeli

rokona és nem ritkán kiegészítője a szexuális élmény, a nemi kielégülés a révülethez vagy bizonyos kábítószeres hatáshoz hasonló állapotot idézhet elő; a primitív szertartáshoz hozzátartoztak a közösségi szexuális orgiák rítusai, úgy látszik, hogy az orgiasztikus élmény után az ember egy darabig nem szenved túlságosan az elkülönültségtől, a szorongás feszültsége lassan gyülemlik fel, majd a szertartás megisméltése újfent lelohasztja; mindaddig, amíg ezek az orgasztikus állapotok a törzs mindennapos gyakorlatához tartoznak, nem váltanak ki szorongást vagy bűntudatot, részt venni bennük rendjén való, sőt erényes dolog, hiszen mindenki csinálja, és a varázslók vagy a papok jóváhagyják, sőt megkövetelik, semmi oka sincs a bűntudatnak vagy a szégyenérzetnek, merőben más a helyzet, ha egyénileg választja valaki ugyanezt a megoldást egy olyan kultúrában, amely felhagyott ezzel a közös gyakorlattal, a nem orgiasztikus kultúrában az egyén és az alkoholizmus és a kábítószeresedés formáját választja, ellentétben azokkal,

akik a társadalmilag javallott megoldásban vesznek részt, az ilyen egyedek büntudattól és lelkiismeret-furdalástól szenvednek; noha az elkülönültség elől menekülnek, az alkoholhoz vagy a kábítószerekhez, az orgiasztikus élmény elmúltával csak még elszigeteltebbnek érzik magukat, ami arra ösztökéli őket, hogy egyre gyakrabban folyamodjanak hozzá, igen, valamelyest különbözik ettől a szexuális orgiasztikus megoldás, ez bizonyos mértékig természetes és normális formája az elkülönültség leküzdésének, és részleges megoldás az elszigeteltség megoldására, sokaknál azonban, akik az elkülönültség enyhítésének egyéb módjait nem ismerik, a nemi kielégülés keresése olyan szerepre tesz szert, amely nemigen különbözik az alkoholizmustól vagy a kábítószerezéstől, kétségbeesett erőfeszítés lesz belőle, megszabadulni az elkülönültség okozta szorongástól, ami csak egyre növekvő elkülönültség, érzést eredményez, mivel a nemi aktus szerelem nélkül soha nem tudja áthidalni, csak pillanatnyilag, a két

emberi lény közötti szakadékot; az orgiasztikus egyesülés minden formája áthatja az egész személyiséget, az elmét és a testet; múltékony és időszakos; szentül hiszem, hiszen vívtam csatámat vad bikaként jómagam is; mindig azt éreztem, ha olyan vagyok, mint mindenki más, ha nincsenek olyan érzéseim vagy gondolataim, amelyek megkülönböztetnek, ha szokásaim, öltözködésem, eszméim a csoportmintához alkalmazkodnak, meg vagyok mentve; megmentve az egyedüllét ijesztő élményétől; ezt a félelmet a nonkonformizmustól olykor a nonkonformistákra leselkedő tényleges veszélyektől való félelemként racionalizáltam; utólag ocsúdtam, valójában az emberek sokkal nagyobb mértékben akarnak alkalmazkodni, mint amennyire kénytelenek alkalmazkodni, a legtöbb ember nincs is tudatában az alkalmazkodás szükségletének, azzal áltatják magukat, hogy saját eszméiket és hajlamaikat követik, hogy individualisták, hogy nézeteik önálló gondolkodásuk eredményeképpen alakultak, és hogy

merő véletlenségből gondolják
ugyanazt, mint a többség; a
közmegegyezés saját eszméik
helyességének bizonyítéka; mivel
szükségük van rá, hogy némi egyéni
jellegzet is érezzenek, ezt a szükségletet
apró-cseprő különbségek
hangsúlyozásával elégítik ki; a
monogram a kézitáskán vagy a
szvetteren, a bankpénztáros névtáblája,
a demokratapártiság a republikánusok
ellenében, az Antilop Egylet
támogatása a Kegyelet Klub helyett:
ilyesmikben fejeződnek ki az egyéni
különbségek; hirdetve, ez más, a
hirdetési jelmondat fellengzős
különbözni akarásról árulkodik,
miközben a valóságban nincs már
jóformán semmi különbség, a
különbségek kiküszöbölésének ez a
növekvő tendenciája szorosan
összefügg az egyenlőség fogalmával; az
egyenlőség vallási értelemben azt
jelentette, hogy mindnyájan a Teremtő
gyermekai, mindnyájan osztozunk
ugyanabban az emberi-isteni
szubsztanciában, mindnyájan egyek
vagyunk; jelentette azt is, hogy

tiszteletben kell tartani az individuumok közti valódi különbségeket, hogy jóllehet igaz, hogy mindnyájan egyek vagyunk, de az is igaz, hogy mindegyikünk egyedüli entitás, önmagában egy világmindenség; az individuum egyetlenségének ez a meggyőződése fejeződik ki a talmudi mondásban: ha valaki egyetlen életet megment, az annyi, mint ha az egész világot megmentette volna; ha valaki egyetlen életet elpusztít, az annyi, mint ha az egész világot pusztította volna el; a nyugati felvilágosodás filozófiájában az egyenlőség fogalma az egyéniség kibontakozásának a feltételét is jelentette, azt jelentette, a legvilágosabb Kant megfogalmazásában, hogy egyetlen ember sem lehet eszköze más ember céljainak, hogy minden ember cél, és csak cél, és sohasem eszközei egymásnak; az egyenlőség ma inkább egyformaság, semmint egység, absztrakciók egyformasága, azoké az embereké, akik egyforma állásokban dolgoznak, egyformák a kedvteléseik, egyforma újságokat olvasnak, egyformán éreznek és gondolkodnak;

elveszett itt már minden, Édu,
eltűnőfélben a nemek polaritása és vele
az erotikus szerelem, amely ezen a
polaritáson alapul; a férfiak és a nők
egyformák lettek, nem pedig egyenlő
ellentétes pólusok; a jelenkor az
egyéniiségtől megfosztott
egyenlőségnek ezt az eszményét
prédikálja, mert egyforma emberi
atomokra van szüksége, hogy simán,
zökkenőmentesen tudja működtetni
őket az eltömegesedés közepette;
engedelmeskedjenek egyforma
parancsoknak, de legyen mindenki
meggyőződve róla, hogy a saját vágyait
követi; ahogy írtam már egyszer,
mindenki megcsal mindenkit, mi
titeket, ők engem, ti téged, meg aztán
fel sem tudom már sorolni, hogy ki
kicsodát; egyetlen igazság, tudod,
a szembenézős, hogy én téged nem,
s te se engem; a konformizmus útján
elért egyesülés nem intenzív és nem
erőszakos; lagymatag, rutinszerű, és
éppen ezért gyakran nem is tudja
csillapítani az elkülönültség
szorongását; az alkoholizmus, a
kábitószerszedés, a túlhajtott nemiség

és az öngyilkosság elterjedtsége a jelenkori nyugati társadalomban a nyájkonformizmus viszonylagos kudarcának a tünete; ráadásul ez a megoldás elsősorban az elmét és nem a testet érinti, és már csak ezért sem veheti fel a versenyt az orgiasztikus megoldásokkal; a nyájkonformizmusnak csak egy előnye van: állandó és nem görcsös; az ember három- vagy négyéves korában megismerkedik az alkalmazkodási mintával, és attól kezdve sosem veszíti el kapcsolatát a nyájjal; még a temetése is, amelyre úgy készül, mint utolsó nagy társadalmi üggyére, szigorú alkalmazkodás a mintához; bölcsőtől a koporsóig, hétfőtől hétfőig, reggeltől estig – minden tevékenység szabványosított és előre gyártott; a szabványnak ebbe a hálójába gabalyodva, hogyan tartsa észben az ember, hogy egyszeri egyéniség, akinek csak ez az egy esélye adatott meg élni, remélni és csalódní, bánkódní és félní, szeretetre vágyakoznín és rettegní a semmitől és elkülönültségtől, az egyesülés megvalósítására, az alkotó

tevékenységben kínálkozik, a
művésznak és a kézművesnek egyaránt;
az alkotó ember, az alkotó munka
minden fajtájában egyesül az anyagával,
amely neki a külvilágot teremti meg;

egy pillanatra megtorpanok,

próbálom felidézni,
mi is történt
az utolsó tél után;

rövid és szomorú az életünk;
nincs orvosság az ember halála
ellen, és nem ismerünk szabadítót
az alvilágból; hiszen véletlenül
keletkeztünk, és majdan úgy
leszünk, mintha sose lettünk
volna; orrunkban csak füst az élet
lehelete, és a gondolkodás csupán
szikra a szívünk lüktetésekor;
ha elalszik, testünk hamuvá lesz,
a lélek meg elillan, mint a lenge
szellő; idő múltán még a nevünk is
feledésbe merül, és senki sem
gondol többé tetteinkre; Életünk
elmúlik, ahogy a felhőnek nyoma
vész, eloszlik, mint a köd, amit
elűznek, és a melegükkel a földre
nyomnak a nap sugarai; Életünk
csak egy árnyék tovasuhanása, és
halálunk nem ismétlődik meg,
mert le van pecsételve, és nem tér
vissza senki; rajta hát! Élvezzük a
jelenvaló jókat, használjuk ki
buzgón a világot, töltekezzünk
pompás borral, mirhával, s ne
nélkülözzük a tavasznak egyetlen
virágát se, koszorúzzuk magunkat
feslő rózsákkal, még mielőtt

elhervadnának; egyikünk se vonja
ki magát tobzódásunkból;
mindenütt hagyjuk ott jókedvünk
jeleit, mert ez az osztályrészünk és
ez a mi sorsunk; bánjunk el a
szegény igazzal, ne kíméljük az
özvegyet, és a koros aggastyán
ősz hajától ne riadjunk vissza;
számunkra, Édu, a hatalom legyen
az igazságosság mércéje, mert
a gyenge nem ér semmit;
leskelődjünk az igazra, mert
terhünkre van;

**szembeszáll tetteinkkel:
bepanaszol bennünket
törvénszegésért,
és szemünkre
hányja, hogy vétünk
a tisztesség ellen;
dicsekszik,
hogyan ismeri
a Teremtőt,
és gyermekének
mondja magát;
vádol bennünket,
amiért így gondolkodunk,
még ránézni sem jó;**

mert az életmódja elüt másokétól,
és szokatlanok az útjai; hamis
pénznek néz bennünket, és mint
szemetet, kerüli az útjainkat; az
igazak végső sorsát meg
boldognak hirdeti, és pöffeszkedve
atyjának nevezi a Teremtőt;
figyeljük meg, mi végre jut; tegyük
próbára, gúnyoljuk és
bántalmazzuk, hogy megismerjük
szelidségét és kipróbáljuk türelmét;

így megy ez itthon: félig játék, félig forma a
szó, s így együttvéve mégis borzasztó
komolyan esik; Ha kedve és ideje van
az embernek, nagyon mulatságos,
különben pedig jó torna a türelemnek;
tudod, hogy anyád nagy türelmű
asszony, mély humorú és víg kedélyű,
ugyanakkor szigorú erkölcsű
teremtmény; nem mindig tudja
elfogadni tetteidet, s azok hozadékát;
egyébként, megjegyzem, nem is mindig
megmagyarázhatók a halandók
számára; engem megértett valaki,
egyáltalán értettem én saját magam;

a bölcsesség megnyitotta a némák
száját, és ékesszólóvá tette
a gyermekek nyelvét; anyám
bölcs, érzi tettem minden ízét;
Csak egyetlenegyet felejtetek,
kétszeres gyötrelem és sóhajtozás
fogja el azokat, akik a múltra
emlékeznek;

**a múltra nem emlékezni kell,
szembe kell nézni vele;**

akit egykor elvetettek és
gúnyolódva elutasítottak, azt végül
meg kell majd csodálni, amikor
egész más szomjúság gyötri ítélőit,
mint az igazakat; az igazság útja
fájdalmas, hosszú; igen, tudom,
egyenes;

**ki-ki azzal bűnhődik,
amivel vétkezik;
az egész világ olyan,
mint a porszem a mérlegen,
és mint a földre hulló
hajnali harmatcsepp;**

mert a te el nem múlt szellemed
van mindenben; te mindenkinek

mit tettél,
ki szegülhetne ellene
ítéleteinknek,
ki illethet váddal,
erődöt csak akkor mutatod meg,
ha nem hisznek hatalmadban,
és megbünteted a dacot azokban,
akik ismerik hatalmadat;
bár hatalom van a kezében,
szelíden ítélsz,
nagy kíméléttel magyarázol;
mert a hatalom
rendelkezésedre áll,
mihelyt akarod

a nyugalom: hatalom; mindenki
hatalma, okosan kell nyugodtnak
lenni; tanulni kell a nyugalmat;
a haraggal töltött lélek gonosz és
veszélyes; gonoszságunk
bizonyosságként folyton
füstölgő, sivár vidék, meg zölden
maradó gyümölcsöt termő
növények maradnak ránk, és

**egy hitetlen lélek
emlékéül
egy égnek meredő sóoszlop;**

mert akik letértek a bölcsesség
útvonaláról, nemcsak azzal bűnhődtek,
hogy nem ismerték meg a jót,
hanem balgaságuk emlékét is
hátrahagyták az élőknek, hogy ne
maradjon titokban, mit vétettek;
a bölcsesség ugyanakkor
kiszabadítja szolgáit a bajokból;
vezeti az igazat egyenes utakon; a
bölcsesség megnyitja a némák
száját, és ékesszólóvá teszi a
gyermeknek nyelvét;

**együtt születünk,
és együtt is maradunk mindörökre;
Együtt leszünk akkor is,
amikor a halál fehér szárnyai
szétszórják napjainkat;
bizony mondom, együtt leszünk,
még a Teremtő
csöndes emlékezetében is;**

együttlétünkben legyenek
távolságok; a mennyek szellői

táncoljanak kettőnk között;
szeressük egymást, de a
szeretetből ne legyen kötelék:
legyen az inkább hullámszó tenger
lelkeink partjai között; töltsük meg
egymás serlegét, de ne igyunk
egyazon serlegből; kínáljuk
egymást kenyérünkből, de ne
ugyanazt a cipót együk; daloljunk,
táncoljunk együtt, és vigadjunk, de
engedjünk egymásnak
egyedülletet;

**miként a lant húrjai
egyedül vannak,
habár ugyanarra
a dallamra rezdülnek;
adjuk át szívünket,
de ne őrizzük egymás szívét;
álljunk egymás mellett,
de egymáshoz ne túllontúl közel,
a templom oszlopai
távol állanak;**

gyermekünk fogan majd, Ő az Élet
önmaga iránti vágyakozásának fia;
általunkk érkezik, de nem
belőlünk; bár velünk lesz, nem

birtokunk; adhatunk neki
szeretetet, de gondolatainkat nem
adhatjuk;

**a tévelygés útján
túl messze jutottam,
amikor együgyű gyermekként
tévedtem,**

keveset adsz, amikor a te
tulajdonodból adsz; amikor
önmagadból adsz,
igazán akkor adakozol;

**és a holnap -
ugyan mit hoz a holnap
a túlontúl elővigyázatos ebnek,
mely csontokat kapar el
a nyomtalan homokban,
és mi
a szükségtől való félelem,
ha nem maga a szükség;
hát
a szomjúságtól való félelem,
ha kutad tele van,
nem maga
az olthatatlan
szomjúság;**

vannak, kik keveset adakoznak
a sokból, amijük van, s ezt az
elismerés reményében teszik; e
rejtett vágyuktól adományuk
egészségtelenné válik;

vannak, akiknek kevesük van, s
mind odaadják azt; vannak, kik
hisznek az életben és az élet
gazdagságában, és az ő ládájuk
sohasem üres; vannak, kik
örömmel adakoznak, és ez az
öröm az ő jutalmuk; vannak, akik
adakoznak, és nem éreznek
fájdalmat, sem örömet nem
keresnek, jó adakozni, ha kérnek,
de jobb kéretlenül, a megértéstől
vezettelve, és akinek keze nyitva,
annak számára nagyobb öröm
megkeresni az elfogadót, mint
adakozni;

minden, amid van, egyszer átadatik;

hiszen aki méltó arra, hogy
nappala és éjjele legyen, az
minden egyebet is megérdemel
tőled;

hát ki vagy te,

mert számon tartani adósságodat
egyet jelent azzal, hogy kételkedsz
a nagylelkűségben, pedig annak
anyja a szabad szívű föld, s atyja
maga az a Teremtő; ugyanaz a
hatalom, mely téged lesújt, lesújt
engem is;

az én sorsom is bevégeztetik;

***

Édu,
holnapod bimbója szívemben fog
kinyílni, és a te illatod lesz az én
leheletem, és együtt örvendezünk
majd a múlt időben; az élet
valóban sötétség, ha nincsen
akarat; minden akarat vak, ha
nincsen tudás, és minden tudás
hiábavaló, ha nincsen férfi és nő,
és minden kapcsolat üres, ha
nincsen szeretet;

a magad képére
alakítottál mindent,
saját lelked
leheletével;
én azt mondom,
nem is álomban,
hanem a reggel
túlontúl éber
pillanataiban:
a szél
nem beszél ékebben
a hatalmas tölgyfához,
mint a fűszálak
legkisebbikéhez;
tőled kaptam mindazt,
amit neked adhatok;

az öröm és a bánat együtt
érkeznek, mikor egyikük magában
ül veled asztalodnál, jusson
eszedbe, hogy a másik az
ágyadban alszik; csak aki üres, az
mozdulatlan és kiegyensúlyozott;
van békességünk, csendes
akaratumk, amely megmutatja
erőinket;

bennünket az északi szél szőtt;

mikor munkáját bevégezte,
kacagott az erdőben; ne feledd,
hogy a nevetés pajzs, mely
megvéd;

**mi más a szemérem,
mint az elme nyúge,**

a föld szereti mezítelen lábad
érintését, és a szél szeret játszani a
hajaddal,

**a gondot magunk választjuk,
nem pedig ránk mérlik;**

lelkünk gyakran csatatér, melyen

az értelem és a mérlegelés vív
háborút a szenvedéllyel és az
étvággal; mert az értelem, ha
egymagában uralkodik, korlátozó
erő; és a szabadjára engedett
szenvedély olyan tűz, amely önnön
elemésztéséig lobog;

***

folytatva gondolatfüzéremet, amelyet tulajdonképpen egyetlenegy szóval elmondhatnék, leírhatnék neked, Ipolyságon születtem, 1969. december 20-án, egy gyönyörű Középső-Ipoly menti kisvárosban, nem is tudom, miért írom mindezt, hiszen korábban tisztáztuk már, jelen voltál, Édu, te is, ennek ellenére szülőföldemnek, szűkebb pátriámnak Apám szülőfaluját tekintem, itt történt velem ugyanis minden érdemleges, ehhez a tájhoz kötődnek gyermekkorom tükörcserepei, e kárpát-medencei katlanhoz; Ipolypásztó a Duna menti síkság legkeletibb részén, a magyar határon, az Ipoly jobb partján fekszik, körülölelve a nyugati oldalán a Csárad patakkal és a délin pedig a Börzsöny hegyvonulatával s tövében az Ipoly folyóval; déli szomszédja Ipolykiskeszi, keleten a magyarországi Vámosmikola, északon Kisölvéd és Ipolybél, nyugaton pedig Zalaba; gazdag múlttal bővelkedő kútjában már az időszámításunk előtti V–II. évezredből találtak régészeti leleteket: kőbaltát, edényeket, az i.e. 1900–900 közötti bronzkorszak is gazdagította az

ipolypásztói anyaföldet, hiszen 1932 nyarán az egyház kántortanítói lakás építését tervezte a templom mögötti üres telken, a munkálatok során a föld kivetett magából egy urnaszerű agyagedényt és egy tálacskát; a község tanítója, Menyhár János a leletről azonnal jelentést tett az iskolai szervnek, s csakhamar a helyszínre érkezett a neves pozsonyi régésztanár, Jan Eisner, aki a leleteket igen értékesnek találta, így megbízta a kántortanítót az ásatások folytatásával; Menyhár János egy amatőr régész igazi szenvedélyével még sok további jelentős leletet talált, melynek egy része a selmecbányai múzeumba, más része pedig a kántortanító által alapított iskolai régiségtárba került; sajnos a régiségtár anyaga 1944–45 telén a háború alatt szétszóródott; az I–IV. századokban a kvádok és markomannok vették birtokukba ezt a területet; nyelvészek szerint maga az Ipoly szó is az ógermán Eipelből származik; a kvádok építették azt a hatalmas védősáncot, amely Kéménd és Bény környékén maradt meg

legépebben; az ősök négy évszázados ittlétük alatt gyakran háborgatták a Duna túloldalán fekvő Pannóniát; a két nép döntő csatájára i.u. 174-ben került sor, a Garam és Ipoly torkolatánál; az ütközet, melyben a rómaiakat Marcus Aurelius vezette, a kvádok vereségével ért véget; eztán a rómaiak vették át az uralmat, birodalmuk határvonala, a Garam és az Ipoly mentét követte, a két folyó között pedig az erdőségig, a hegyek lábáig nyúlt fel; ebből a korból származnak az ipolypásztói régiségtárban őrzött számozott és betűjelekkel ellátott téglák, amelyek az Aquincumba (a mai Budára) vezettek; a rómaiak hatalmának hanyatlása után léptek a színre párhuzamosan a szlávok és egy hatalmas lovas nomád nép, az avarok, akik 565–70 között kétszáz évig virágzó birodalmat hoztak létre, majd 804-ben a Nagy Károlytól elszenvedett vereség után felbomlott; Árpád fejedelem a Duna–Tisza közének elfoglalása után Huba fővezért, Szovárdot és Kadocsát küldte észak felé, azonban a honfoglalás korai szakaszában egyik törzs sem vette

birtokába ezt a területet, a végleges letelepedés csak 910/20–960/70 tájára tehető; falum legkorábbi írásos emléke egy 1135-ből származó oklevél, amelyből kiderül, hogy a községet Szent László király adta hozományul húgának, Zsófiána hercegnőnek, amikor férjhez ment a Hont nemzetségbeli Lamperthez, a megye ispánjához, az oklevél szerint Szent László korában itt már királyi udvarház állt; az írás a községet Paztuhként említi, melynek jelentése magyarul mén, csődör, pásztor; a falu krónikája szerint – amelynek egyik krónikása a már említett kántortanító, Menyhár János volt –, a hozományul kapott községet Lampert szintén elajándékozta; Pásztó hajdani lakói az ősi falumag helyét kitűnő szemmel választották meg, hiszen az egyik oldalról az Ipoly félköríve, a másiktól meg a Csárad patak fogja körül, mint azt már említettem volt; említést kell tennem még a templomról, a falu egyházhelyes voltáról, amiről írás 1465-ből maradt fenn, de valószínű, hogy már a XII. században is állt már itt

egy kisebbfajta templom; az egyik századunkbeli ipolypásztói lelkész állítása szerint ugyanis a vámosmikolai egyházi levéltárban őrizték azt a feljegyzést, miszerint Kálmán király húgát, Gizellát Ipolypásztón temették el; mivel Kálmán 1095–1116 között uralkodott, Gizella is ez idő tájt élhetett, s ha igaz, hogy itt van eltemetve, akkor a XII. században már kellett lennie templomnak a faluban; a templom déli falának vastagsága váltakozó: többszakaszos építkezésre vall; azt írja a falu krónikája, 1138-ban Pásztón a premontrei rendnek a kolostora állt, az 1546-os XLIV. törvény elrendelte, hogy a kolostort meg kell erősíteni, de ez az erődítmény a törököknek nem tudott ellenállni; a templom keleti része a gótika, nyugati (torony felőli) oldala pedig még a román stílus korában készülhetett; a két háború között a templommal szemben álló telkek egyikén pinceásás közben beszakadt a talaj, folyosó tárult föl, amely a templom alá vezetett, a tudományos feltárás sajnos elmaradt, néhány helyi régész azonban bemerészkedett az

alagútba: tíz-tizenkét csontvázat találtak a templom alatt épült altemplomban; a török hódoltság után a falut az Eszterháziak szereztek meg, akik aztán elajándékozták Baráti Huszár Istvánnak, aki 1886-ban lányának, Pongrácz Vilmosnének adta nászajándékként; a XIII. századi falu épületeinek teteje nád és szalma sárral összetapasztott keveréke volt, nem csoda hát, hogy 1774. április 4-én, éppen húsvét után, kedden, szörnyű tűzvész pusztított a faluban, a község teljes egészében leégett, a tűzvész emlékére a falumbeliek karácsony, húsvét és pünkösd után három napig tartották az ünnepet, s a harmadik napot az ígéret ünnepének nevezték el; nos, itt töltöttem én gyermekkorom azon részét, amelyet a helyi aggastyán bölcsektől és játszótársaimtól, Ervintől és Ottótól kaptam hozományul, örök tapasztalásnak; indulhattam hát a közösségből, melynek iskoláját az Eszterháziak alapítottak 1766-ban, első vasútja 1885-ben épült meg, majd 1908-ban 8 km hosszú, Ipolypásztót Nagybörzsönnyel összekötő

vasútvonalat hoztak létre, amely tovább haladt Kisírtáspusztára; sajnos, a trianoni békeszerződés után azonban elvesztette jelentőségét, és csakhamar meg is szűnt; kalandozva a történelem kerekeiben, fel kell elevenítenem az I. világháborút, melyet Ipolypásztó sem kerülhetett ki, 1918 októberének végéig 180 férfi állt katonai szolgálatba, ami a falu lakosságának egyhatodát jelentette; ebből 40 ember elesett, 40 fogságba került; amikor 1918. október 28-án, Prágában kikiáltották a Csehszlovák Köztársaságot, az országot megyékre, később járásokra osztották, falum kezdetben a Zólyomi megyéhez, ennek megszűnése után, 1961-től a Lévai járáshoz tartozott és tartozik ma is; a II. világháború alatt az Ipoly környékén váltakozva álló- és mozgóháború volt, amelyről már nagyszüleimtől, Apuskától és Mamitól, valamint Pető *attyától* sokat hallottam;

ez idő alatt Pásztót teljesen kitelepítették, a németeket aztán az orosz hadsereg kiszorította az Ipoly vidékéről, majd a területet csakhamar csehszlovák

rendfenntartók lepték el és hozzáálltak
a felújítási munkákhoz;

hosszú téli estén, Ervin barátom
nagyapjánál, a forró, szinte izzó, meleg
szobában szájtátva ültünk, merthogy
Pető *attya* mindig fázott; általában
mondandóját úgy kezdte, hogy rövidre
fogta a szót, s akkor biztos lehetett
benne a rá figyelő, estét betöltő
élménybeszámoló fültanúja lesz;
aprólékos volt az öreg, részletesen
ecsetelte az évtizedekkel ezelőtti
eseményeket, ugyanakkor ízes is volt,
érdeklődésfelkeltő, már-már azt
mondhatnám, drámai elemekkel
tűzdelte történeteit; s most állok itt,
azóta hosszú utat megtéve, a Csallóköz
szívének kellős közepében; járjuk együtt
utunkat, amelyet sohasem jártunk
külön; talán voltak nehezebb
szakaszaink, mikor nélkülöznünk kellett
egymás testét, ám szellemeink szorították
egymást, ölekeztek, s tették, amit kell;

***

Benko szüle is eszembe jut, aki jóságos
öregasszony benyomását ébresztette
bennem, a szeretetre éhes és méltó
Szüle, aki nyolcvanegynéhány évesen
vette a bátorságot és felült a falu
vásárterén felállított ringlispíltre; az
évszázados gondokat magán viselő
Szülétől is sokat lehetett tanulni; ő volt
az, aki fenntartotta a szeretetet az
egyesülés egy különleges fájának
számára, amely az utóbbi négyezer év
nyugati és keleti történelme során
minden nagy humanisztikus vallásban
és filozófiai rendszerben az ideális
erénynek számított; az a lényeg, hogy
tudjuk, az egyesülés milyen fajtájáról
van szó, amikor szeretetről beszélünk, a
lét kérdésére adott érett választ értjük-e
szereteten, vagy a szeretetnek azokról
az éretlen formáiról beszélünk,
amelyeket szimbiotikus egyesülésnek
nevezhetnénk; mert a szimbiotikus
egyesülés biológiai mintája a terhes
anya és a magzat közti viszony; ketten
vannak, és mégis egyek, együtt élnek,
szükségük van egymásra, a magzat az
anya része, tőle kap mindent, amire
szüksége van; az anya, mondhatni, a

világa; táplálja, óvja, de ettől a saját élete is gazdagodik, a lelki szimbiotikus egyesülésben a két test független, de lélektanilag ugyanaz a fajta összetartozás áll fenn; a szimbiotikus egyesülés passzív formája a behódolás, vagy klinikai műszóval élve, a mazochizmus, a mazochista az elszigeteltség és elkülönültség kibírhatatlan érzése elől úgy menekül, hogy részévé és birtokává teszi magát egy másik személynek, aki irányítja, vezeti, védelmezi őt; aki az ő számára, mondhatni, az élet és az oxigén, akinek az ember aláveti magát, annak a hatalma felduzzad, legyen az ember vagy isten; ő minden, én semmi, kivéve amennyiben az ő része vagyok, mint ahogy részed vagyok, mint rész, része vagyok a nagyságnak, a hatalomnak, a bizonyosságnak; a mazochistának nem kell döntenie, nem kell kockázatot vállalnia; soha sincs egyedül, viszont nem is független; nincs integritása; még nem született meg egészen; vallási értelemben az imádat tárgyát bálványnak nevezik; de az evilági értelemben vett mazochisztikus érzelmi

kapcsolat esetében is lényegében ugyanaz a bálványimádat forog fenn, amely viszony keveredhet testi, szexuális vággal; ebben az esetben nemcsak az elme, hanem az egész test is részt vesz a behódolásban; lehet hódolni mazochisztikusan a fátumnak, betegségnek, ritmikus zenének, kábítószernek vagy hipnotikus révület okozta orgiasztikus állapotnak is, a személy mindezekben az esetekben feladja integritását, rajta kívüli valakinek vagy valaminek az eszközévé teszi magát; az élet problémáját nem kell alkotó tevékenységgel megoldania; a szimbiotikus egybeolvadás aktív formája az uralkodás, vagy hogy a mazochizmus lélektani ellenpárját használjuk, a szadizmus; a szadista úgy akar elmenekülni magányossága és bezártságérzése elől, hogy egy másik személyt önmaga részévé és birtokává tesz, megnöveli és felfokozza magát a másik, őt imádó személy bekebelezésével, bűnözik tehát, s mint ilyenért bűnhődni kell; Dante is a teológus mércéjével rangsorolja a bűnöket és szabja ki az értük járó

szenvedést; a vétkek súlya szerint helyezkednek el a Pokol egyre mélyebb köreibben a bűnösök aszerint, hogy milyen mértékben sértették meg az isteni és a természeti törvényeket; a bűnösök a mértéktelenek, eretnekek, erőszakosak, csalók és árulók; a kárhozottak a mértéktelenek, a szerelem bűnösei, a költő maga is érezte a szerelem gyötrő kínjait, s ezért megértő lélekkel, szánakozva nézi őket: nincs egyetlen elítélő szava sem; ezek után a tivornyázók, a torkosok és falánkok, majd a fösvények és uzsorások, illetve a tékozlók; és a csalók pokla, a bugyrok völgyében azok a csalók bűnhődnek, akikben eleve nem lehet megbízni, kerítők, csábítók, hízalgők, varázslók, jósok, nyereszkesedők, sikkasztók, képmutatók, rablók, tolvajok, rossz tanácsadók, vizsályszítók és hamisítók;

vacogott a fogam a szürke hajnalban; valami végtelen szomorúság dőlt rám, s a harmattól nedves falu, mint egy csendes sírás, bomlott a szememben, mikor megtudtam, kórházba kell

menned; megijedtem és féltettelek;
levelet is írtam neked, amit sosem
küldtem el, főként azért nem, mert
megtudtam, minden a legnagyobb
rendben van körülötted; valahogy így
hangzott:

már nemegyszer eltökéltem
magam, hogy vigasztalást írok
neked, drága jó Anyám, de
mindannyiszor megmásítottam ezt
a szándékomat; hogy belevágjak,
sok minden ok ösztökélt: először
is úgy éreztem, hogy elfelejtem
minden gondom s bajom, mialatt
könnyeidet, ha visszaparancsolni
tán nem tudom, legalább egy
időre felszáríthatom; aztán azzal
kecsegtettem magam, hogy
nagyobb súlyra lesz vigasztalásodra
szánt iratomnak, ha előbb magam
megkeményítem szívemet;
ezenfelül féltem, hogy a balsors,
ha én legyűröm is, valaki mást
szeretteim közül csak legyűr;
sebhelyemre szorítottam kezem,
és szerettem volna hozzáférközni
vérző sebedhez, hogy erőmtől

telhetőleg ápolgassam-
kötözzessem; ám ezt a
szándékomat elodázta sok minden
ok, tudtam, hogy frissen sajgó
fájdalmadat csillapítanom nem
szabad; nehogy épp a vigasztalás
lobbantsa lángra és izgalomra,
hiszen a testi betegségben sincs
semmi veszedelmesebb, mint
időnek előtte orvosságot beadni;
várakoztam tehát, amíg fájdalmad
ereje elemésztí majd önmagát,
lelohasztja majd az idő, elbírija
majd az orvosságot is, és az orvos
gyógyító kezét túri már; ezenfelül,
mikor végigböngésztem a
leg híresebb írók műveit,
amelyeknek célja a fájdalom
csillapítása és enyhítése, egyetlen
példát sem találtam olyasmire,
hogy akiért siránkoznak, éppen az
vigasztalná szeretteit: így ebben a
furcsa helyzetben tétováztam és
féltem, hogy vigasztalódás helyett
inkább elmérgezítem, sebed; vedd
hozzá azt is, hogy újfajta
kifejezéseket, nem pedig
hétköznapi és elcsépett

közhelyeket kellett használnia az
olyan embernek, aki úgyszólván a
saját máglyájáról támad életre,
hogyan megvigasztalja szeretteit;
márpedig természetes, hogy a
túlhajtott fájdalom roppant
nagyisége a szavak megválogatását
meghiúsítja, hiszen néha belénk
fojtja még a hangot is; igyekezlek
megvigasztalni hát, amennyire
erőmtől telik, nem azért, mintha
tehetségemben elbíznám magam,
hanem azért, mert éppen én
lehetek a legvigasztalóbb
vigasztalód; ámbár a bánat mindig
makacs, remélem, nem tagadod
meg tőlem, akitől még semmit
meg nem tagadtál, ezt az egyet;
engedd meg, hogy hadd szabjak
én határt bánatodnak; ölel szerető
fiad;

***

tudod,

Édu,

bennem a világ háborgott, vad bikaként,
folyóként morajlott, vonaglott, sokágú
sípként ontotta az érzelemdús levegőt;
évekig tartott, míg ráébresztettél a
jelenvaló létre, arra, amelyikben
biztonságban érzem magam, nyugodt,
higgadt, súlyos vagyok, mint a
középkori vár a hegyoldalon,
tömegemmel nézem a körülöttem zajló
martalóc viszontagságokat, azonban ez
nem jelenti azt, tudatosítom is, mi
történik itt; sokágú sípként kell
helytállni, de nem sokszögű beszéddel,
ahány oldalról hallják szavamat, mind
másképpen, széljárástól függően; nem,
nekem nincs ehhez bátorságom,
derekam, szembenézős vagyok, s halk
szavú, olykor már szótalan; eszedbe kell
jussanak élményeim, azok, amelyeket
magányos farkasként éltem meg, járva
az erdőt, olykor-olykor egy-egy fának
nekidőlve, s kilehelve magamból

**mindent, ami szép,
mindent, ami jó,
mindent, ami fáj,
mindent, ami bánt;**

a természet befogadott, otthont adott, bízott
bennem, meggyóntatott, a susogó
falevelek a lelkiismeretemet is
rendberakták, mint anya szopós
gyermekét, a csillagos akácerdő
takaróm is volt, ha kellett; mindig
számíthattam rá, csakúgy, mint rád,
Édu; pedig sokféle állapotomban és
állagomban látott már, igen, a nagy
fekete akácos, meglátogattam
örömömben, betegen és sírva; ültem a
hátán elkábulva, alkoholtól átítatva, de
nem árult el egyetlenegyszer sem;
őrzőként állt mellettem, hiszen
kérleltem őt százszor, a tonnás nyári ég
alatt, nyeljen el; mégsem tette,
visszautasított, bármikor kértem; nem,
nem szavakkal, még csak figyelmeztető
intéssel sem, nem, egyszerűen az
erőmet és akaratomat vitte magával,

**vadként,
szárnyaló sasként,**

**s mindezt észrevétlenül;
ölelt, vigasztalt, bezárt,
béklyóba vert,
zárat tett kezemre,
kalapot fejemre,
készkenőt zsebembe,
pennát a kezembe,
láncot lábamra,
kosarat államra,
batyut a hátamra,**

igen, jelen volt, szeretett, s én alkalomadtán
nem viszonoztam; Jónás könyvét
idézem; a Teremtő elküldi Jónást
Ninivébe, hogy figyelmeztesse a város
lakóit: ha nem hagynak fel
tévelygéseikkel, lesújt rájuk a büntetés;
Jónás elmenekül a küldetése elől, mert
fél, hogy Ninive jó útra tér, és a
Teremtő megbocsát nekik; nekem is
megbocsátott, mert számtalanszor
elmenekültem; olyan ember ő, mint
voltam magam is, akiben erős az érzék
a rend és a törvény iránt, de nincs
lelkében szeretet; ám hiába próbál
szökni, egy cethal gyomrában találja
magát, és ez annak az elszigeteltségnek
és rabságnak a jelképe, amit a szeretet

és az együttérzés hiánya hozott rá, Édu,
rám is;.

a Teremtő megmenti, és Jónás elmegy
Ninivébe; prédikál a lakosságnak,
ahogy a Teremtő meghagyta neki, és
pontosan az történik, amitől félt; a
niniveiek megbánják bűneiket, jó útra
térnek, és megbocsáttatik nekik;
mélységes haragot és csalódást érzek;
én igazságtevést akartam, nem pedig
könyörületet; végül némi enyhületet
találok az árnyékban egy *bokor* alatt,
melyet a Teremtő nekem növesztett,
hogy védjen a naptól; s történt ekkor, a
Teremtő kiszárította a *bokrot*,
kétségbeestem, szemrehányást tettem;
a Teremtő szólt a *fák között*: te szánod
ezt a *bokrot*, amelyért nem fáradtál, és
amelyet nem te neveltél; amely egy
éjjel felnőtt, másik éjjelre pedig
elpusztult; én meg ne szánjam meg
Ninivét, a nagy várost, amelyben több
mint tizenkétszer tízezer ember van,
akik nem tudnak különbséget tenni a
jobb és a bal kezük között; tudtam-e én
valaha is valamit, viszolyognom kéne
talán, ám az erdő megbocsát, felelem,

nem enged; ölel, mert olyannak lát,
amilyen vagyok, és tisztel;

a tisztelet nem félelem és nem bámulat; azt
a képességet jelenti, hogy valakit
olyannak lássunk, amilyen, hogy
tudatában legyünk egyszeri
egyediségének; tiszteletben tartani
annyi, mint azt akarni, hogy aszerint
fejlődjön és bontakozzon ki, amilyen; a
tisztelet kizárja a kihasználást; azt
akarom, hogy a szeretett lény a maga
kedvére és a maga módján fejlődjön és
bontakozzon ki, nem pedig abból a
célból, hogy engem szolgáljon; ha
tisztelem az erdőt, akkor egynek érzem
magamat vele, de azzal, aki ő, és nem
azzal, akinek lennie kellene, hogy
használni tudjam; a tisztelet csak akkor
lehetséges, ha én magam független
vagyok; ha megállok a lábamon mankó
nélkül, anélkül, hogy bárki mást
elnyomnék és kizsákmányolnék;
tisztelet csak a szabadság alapján
létezik: a tisztelet a szabadság
gyermeké, sohasem az uralkodásé;
tisztelni csak azt tudjuk, akit ismerünk;
a gondoskodás és a felelősség vak, ha

nem vezeti az ismeret; az ismeret
tartalmatlan, ha nem a törődés idézi
elő; az erdő ébresztett rá, az
ismeretnek sok rétege van; az az
ismeret, amely a szeretet jellegéhez
tartozik, nem áll meg a felszínen,
hanem a lényegig hatol; már azt is
tudom, csak akkor lehetséges, ha képes
vagyok rá, hogy ne csak magammal
törődjem, és az akácost a maga
mivoltában lássam;

a férfi és a női princípiumnak ugyanez a
polaritása, amely a természetben is
megvan; nemcsak ami nyilvánvaló, az
állatokban és a növényekben, hanem a
két alapvető funkció, a befogadás és a
behatolás polaritásában is; ez a föld és
az eső, a folyó és az óceán, az éjszaka
és a nappal, a sötétség és a fény, az
anyag és a szellem polaritása;

**és keletkezett
a folyó és a hegy;
valamikor régen
egy istennő
elvesztette fiát,
s amikor őt gyászolva,**

sírva-ríva,
kedvét vesztve üldögélt,
könnyei
folyókká-folyamokká
változva
ömlöttek,
hömpölyögtek;
ugyanakkor
egy másik isten
elhatározta,
hogymegkörüljárja
a világot,
de a folyókká változott
áradó könnyek
megakadályozták őt ebben,
ezért az istennőt
ültében elvarázsolta,
hegyé változtatta;
a hegyen növő növények
és fák
eredetileg
az istennő hajszálai,
a folyók pedig
az ő könnyei voltak;

én meg hányszor visszasírtam felfelé ívelő
hajára, s az elnyelte óceánomat;
rángott bennem a bánat, a bú,

zakatoltak fogaim, kiáltásom körbejárta;
türelmes volt, együttérző, töretlen;
völgyében feküdtem, a tonnás nyári ég
alatt, viharverten, és most itt vagyok;

***

erdők,
fák,
mezők,
bokrok:
virágozzatok,
hegyek,
völgyek,
tisztások,
vizek:
daloljatok;
legyetek olyanok,
mint amilyen
Édu;
a hang,
a szó,
a mérték,
a tartás,
a támasz,
a vallomás,
a Teremtő maga;

megemlíteném még, hogy minden egyes
leírt szó áll majd a maga lábán; a
szerelem, míg éltet, fává nő bennünk,
ha csak bokor marad, nem volt igazi,
amikor elmúlt, kiszáradt törzsként
árnyékot vet életünkre; a lombok
eltakarják előled az eget, és ágain csak

a levelek ülnek sorban hullatlanul;
midőn köztük láthatatlanul és
érezhetetlenül jár a szellő, figyeld,
hogyan zizegnek, miként sárgulnak; s
ha már mind bíborszínt öltöttek,
tudhatod, hogy a tél közel; és te is
tudod, igaz mindez, és sohasem múlik
el; bizonyosága ennek az is, mikor
levélként ültem mozdulatlanul a
tetejetlen fa lombsátrában; emlékszel,
csönd volt és nyugalom, az ágak között
még enyhe szellő sem járt; a nap nem
a fejünk fölött sütött, hanem
valahonnan oldalról kaptuk a fényt,
amely átderengett rajtunk, és
röntgenlámpaként kirajzolta finom
erezetünk; nem tudom, meddig
függtem így rajtad, míg egyszer csak
elszabadultam; lebegni, szállni,
kerengeni kezdtem; dallamok szűrődtek
felém, és hirtelen ott álltam Rózsi előtt;
a járókelők különös táncba felejtkeztek,
észre sem vettek; azóta nem váltunk el,
csupán szemedet kutatom, tudom, ha
jelen vagy, lelked tükre minden világon
átizzik, és messziről meglátom, amint
hívogat; felém nyújtod kezed, nem
szólsz semmit, csak karon ragadsz;

vigyázol rám, s terelsz az útra; csak te,
meg én, s mindehhez nincs szükségünk
senki másra, ketten betöltjük az egész
világot; Édu, te voltál az első, aki
simogató ujjam nem választottad el
arcodról, hanem fejed tenyerembe
hajtottad; emlékszel, forró reggel volt,
amikor a lepedőt fázósan húztuk
magunkra; figyeltük a hívogató,
figyelmeztető kürtjelet, szorongtunk az
óra körül, hogy mielőtt a kismutató a
hatos számra ér, elinduljunk;
idegességemben elvesztetted a gyűrűd,
úgy éreztem magam, ahogy a
kisgyermek az édesanyja ölében,
amikor este a mama fáradtan mesét
mond, és ő a fejét a mellére hajtva
lassan elszenderül; könnyű
kartonruhádön átéreztem tested
melegét; kezéd belém kapaszkodott;
átkaroltam a vállad, és önfeledten
szálltunk a verőfényben; mosolyod
kacagásba tört ki, és mindketten
fölszabadultan nevettünk; és elkezdtük,
azaz, ott folytattuk, ahol abbahagytuk;
Édu, nem tudlak leírni, megfogalmazni,
hogymilyen is vagy, de nem bántam
meg, hogy visszajöttem érted, mert te

voltál és maradtál az én első
szerelmem; tulajdonképpen egyetlenegy
szóval elmondhattam volna, leírhattam
volna neked, amit mondani
szándékoztam, de nem voltam rá
képes.

Jegyzet

A kötet életrajzi adatokat tartalmaz, de a nevek mögött ne keress személyt; nemüktől függetlenül mindegyikben én vagyok, meg te; az események pedig velem és veled is megtörténtek, megtörténhettek volna;

A kötetben szó szerinti vagy torzított formában, többek közt: Marcus Aurelius-, Thomas Mann-, Juhász Ferenc-idézetek vannak.

Turczai Árpád
Egy mondat
Édu könyve

Kiadta: NAP Kiadó, Dunaszerdahely, 2003
P.O.Box 72. 929 01 Dunajská Streda
Felelős kiadó: Barak László
Felelős szerkesztő: Csanda Gábor
A nyomdai előkészítés a szerző munkája
Nyomta: Valeur Kft., Dunaszerdahely

ISBN 80-89032-35-4